

Pauruusoono aa tauraa yanaa aavaa Koridii varuuyani reeravai

Pauruusoono aa tauraa yanaa aavaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya Koridii varuuyani fafaara reeravai. Ivo aa yanaa aavaa roo gioonna kiaapuuya koonnama Yisuunnara nuunauyauvaki uuvaara ivo reeravai. Mo Pauruuso ariinoo Yisuunnara nuunaira aataru mmooriivaa iyasi uuvaara gioonna kiaapuuya itaama uuduu ivo aa yanaa aavaa reeravai. Koridii yoosinnaivo pinaa yoosinna tuanaavai vauduu kaayau gioonna kiaapuuya vo mmata vo mmataiyauvakidiri numa ivaki variravai.

Aa yanaa aavaki vai kuaivo ataama vaivai. Pauruusaaki pinaa ausa mmuaarareeraivo vauvaa oyaivo kaayakaayau kuaiyauvoota sabi heera aataruuvootama vaa ausa hanigioo gioonna kiaapuuyaki vairavai. Itaama vauduu kaayau yaparairaiyuvo nnaata vaati vareera aataruuyaavaara iya yaata utiraiyauvaki vauduu vaa ausa hanigiooya ngiari nuunaiyauvaki uuvaaraatama Mmannasa Yoketaivo kati iya mmuu aataruuyaavaaraatama putuaiya kava diitaara aataruuyaavaaraatama tuuvaara Pauruuso tunoo: Mmuakiaa yaparaira iyauvaa fai mmayaaya yoketaivoono kooyaa irisaiyauvaa tinaravaivee. Pauruuso tinni ruua vaidiivoono itaa kua tiravai.

¹ Na Pauruusoono aa kua aavaa kiauko ni seena vaidi voovoono ngiiini fafaarainoo. Anutu-

uqoono ari yaata utiivaugiaataama ni mmataama kiaikiai na Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee nuaira aposoroo vaidivai variaunoo. Ti seena vaidi Sosoteenoono ni tasipama varikiai na aa kua aavaa kiauko vaidi voovoono ngiini fafaarainoo.

² Ngia vaa ausa hanigieera gioonna kiaapu Koridii variaiya Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara ngia Anutuuqaa gioonna kiaapuya variaanoo. Vaa Anutuuqoono ngii maavee tikiai ngia inna gioonna kiaapuya variaanoo. Ngieetama mmuakiaa yoosinnaiyauvaki variaa gioonna kiaapu mmuakiaaya ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaiya Anutuuqaa gioonna kiaapuya variaanoo. Iya Udaanga Yisuu Kirisiiva ngiita tiita ti Udaangavai varinoo.

³ Ti Napoova Anutuuqoota Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati ngiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara ngia yoketaama variaanoo

⁴ Ngia ausa hanigieera suaivaki Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara Anutuuqo kati ngiiyara yoketaama yaata utivai. Ivo itaama iivaara na make-makee innaata kua tiee ngiiyara yoketaayavee kiaunoo.

⁵ Yisuu Kirisiiva ngiiiki varikiai ngia inna yaagueeqa ari vookaraivaura variaivaara mmuakiaa tinni yoketaiyauvo ngiiiki vaikiai ngia ivaara kiaa kookeeda variaanoo.

⁶⁻⁷ Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kooyaa tiinaraivaara ngia faannaida variaanoo. Ngia itaama variaa suaivaki Yisuu Kirisiinna

mmayaaya yoketaivo yaagueeqama ngii aakiaana vaivaara Mmannasa Yoketaivoono yoketaa aataruuyaavaa kati ti mmiiyaauvaara hama ngia buaakiaanoo. Vaa ii aataru iyauvo ngiisi vainoo.

⁸ Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva ti yaparaira suaivaki sa mminnamminnaa maisa vooguta ngiiki vakiaiveeraivaara ivo mmuakiaa suai yaagueeqama ngii utua roo vioo vioo ngia taikeera suaivaki fai ivo mmannammanna ngii utinaravai.

⁹ Ngia Anutuuqaa Mmaapuuvaa ti Udaanga Yisuu Kirisiinna tasipama yoketaama variateeraivaara ivo ariinoo ngii maavee tiravai. Ngii maavee tuuvoono hama ngii pikieerainno fai mmannammanna ngii utinaravai.

Ausa hanigiaiya mmuaavau variateeraivaara Pauruuso tiravai

¹⁰ Ni seenayaso, na ti Udaanga Yisuunna mmoori varauvoonora tiee na yamayamaa kuaivaa ngii giao ngii miaunoo. Ngia mmuakiaaya mmuaat yaata mmuaat tinnivai varada mmuaat kuavai kiatee. Sa ngiiikidiri vooya vo yaata vo yaataivaa utida voovau varikiai vooya voovau variatee. Ngia mmuaavaugiaataama mmuaat ausa mmuaat tinnivai varada ngia iikiaaree kiaa aataruuyaara mmuaavaugiaataama yaata utida iikiatee.

¹¹ Ni seenayaso, gioonnaivaa nnutuuvo Koroqinna nnauvaki variaiya ngia iikiaa kuaivaa vaa kooyaa ni giao ni miaani na rikiauvai. Ngiiikidiri vooyaano ngiariiki ngiariiki buaaru kiaivo vainoo.

12 Na itaa kua kiau kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Ngia mmuaavai mmuaavai ari vo yaata vo yaataivaa utida kiaanoo. Voovoono tinoo: Na Pauruusaa vaidivai variaunoo, tikio voovoono tinoo: Na Aporoonna vaidivai variaunoo, tikio voovoono tinoo: Na Petoroosaa vaidivai variaunoo, tikio voovoono tinoo: Na Yisuu Kirisiinna vaidivai variaunoo, tiivai.

13 Mo ngia dataama yaata utidaida kiaannee? Yisuu Kirisiiva hapaunno airi vaidivainno variinnee? Ai hameetavee. Vo na Pauruusoonaonaa ngiiyara yatari sagaivau putuaannee? Ai hameetavee. Vo ngia Pauruusaa ni gioonna kiaapuya varuduuda iya nnooriivaa ngii apuunnee? Ai hameetavee.

14 Hama na vooya vooya nnoori apuaivaara na rikiauko ni yoketainoo. Na taaravaitana Kirisipi-iya Gaiya nnaasu nnoori apiravaivee.

15 Gioonna kiaapu voovoono ngiiyara tinara: Pauruusaa gioonna kiaapuya varuduuda iya nnooriivaa ngii apiravaivee, tivoora hama na vooyaata nnoori apiravai.

16 O vaa na Sitipaanaata inna nnauki varuuyaatama nnoori apiravaivee. Na vooyaata vaa nnoori apiravainnee? Vara hama na nnoori apiravainnee? Vaa na vueennama kiaunoo.

17 Hama nnoori apuaneeraivaara Yisuu Kirisiiva ni titeeravai. Ari mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmianeeraivaara ni titeeravai. Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuu kuaivo kuminayaa vaivoora hama na vaiditinni ruaiya ari vookaraama tiraivaugiaataama mmayaaya yoketaivaa ngii giao ngii miauvai. Na mmanna vaidivoono ngii giao ngii miauvai.

*Anutuuqaa yaagueeqaivoota tinniivootama
Yisuunnaki vaivai*

¹⁸ Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuu kuaivaara ikiana kuaaraiyaano ivaara kiaanoo: Sabi kuavaivee, kiaavai. Anutuuqo ari yaagueeqaivaadiri ti vitoo yoketaivau yapa kiaikiai variaunnaiya yapooma ta mmannammanna variaaraiyaano ivaara kiaunnanoo: Anutuuqaa yaagueeqa tuanaavaivee, kiaunnavai.

¹⁹ Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno Anutuuqo tuu kuaivaa tinoo:

Tinni ruaiya tinniyyauvunu
kua yoketaiyuauvo vaiyauvaa
fai na rugaanaravai.

Yanaa teeraiya kua arinaima rikiaiyauvaa
na tino too kuminayaa vainaravaivee.

²⁰ Kua fafaaraivoono itaa kua tiivaara mo tinni ruaiya deevakiida variaannee? Mo yanaa taiya deevakiida variaannee? Aa mmata aavau varida ngiari yaatara ngiari yaatarama kua kiaiya deevakiida variaannee? Iya hameeta variaavai. Tinni ruaiya mmanna mmatayaa diaa kuaiyuovo iya tinniyyauvunu vaiyuovo mmanna kumina kuayauvai vaivaara vaa Anutuuqo ti vitaivaivee.

²¹ Anutuuqo tinni vairaivoono tuduu vaidiiya ngiari tinniyyauvakidiri hama yopeema inna teeda rikiaaraivoottairavai. Itaama vauvaara Anutuuqaara kutaavaivee tiraiya ivo iya vitoo yoketaivau yapoo aataruuvaara inna yoketaudu kooyaa yapeeravai. Mmayaaya yoketaivaara vooya unnakuavaivee kiaa mmayaayaivaa ta vooya kiaa mmiaunnani rikiada kutaavaivee kiaiya Anutuuqo iya vitoo yoketaivau yapaivai.

22 Yutayaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookaraivaa ti taataikiai taaravaivee kiaavai. Ereengaa gioonna kiaapuuya tinni yoketaivaa varaaraivaara kiaavai.

23 Mo teenoo Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuu kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaunnanoo. Ii mmayaaya yoketaivaara Yutayaiya kiaanoo: Ti mmamma maisai kuavaivee, kiaani Ereengaiya ivaara kiaanoo: Sabi kuavaivee, kiaavai.

24 Anutuuqo iya maavee tira gioonna kiaapu Yutayaiyaata Ereengaiyaatama ii mmayaaya ivaara iya kiaanoo: Yisuu Kirisiiva inna Anutuuqaa yaagueeqaivovvee. Ivoono inna Anutuuqaa tinni yoketaivovvee, kiaavai.

25 Anutuuqaara kumimakavaivee kiaivo tinni yoketaavai vainno vaidiiya tinniyauvaa yaataraiavai. Anutuuqaara muaraagavaivee kiaivo yaagueeqavai vainno vaidiiya yaagueeqaivaa yaataraiavai.

26 Ni seenayaso, Anutuuqo ngii maavee tuu suaivaki ngii variraivo datainnee? Mmataya diaiya ngii taani ngia patakiangioono tinni yoketaa ruaaya variaani patakiangioono yaagueeqa kieetaya variaani patakiangioono ngiari kieeta udaangaivaa oyaivakidiri diitaavai.

27 Gioonna kiaapu tinni vairaiya mmamma maisakiateeraivaara gioonna kiaapu mmatayaiya iyara tinni kumimakayavee kiaiya Anutuuqo iya mmataama kiaivai. Gioonna kiaapu yaagueeqama variaiya mmamma maisakiateeraivaara Anutuuqo iya

muaraagayavee kiaiya mmataama kiaivai.

²⁸ Mmatayaa diaa gioonna kiaapuuya yaata utida kiaanoo: Yoketaavaivee, kiaivo taikaiveeraivaara iya maisayavee kiaa kumina hama ngii nnutuaatainoo kiaiya Anutuuqo mmataama kiaivai.

²⁹ Sa gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa avuuvau ariiyara mannaka kiaiveeraivaara ivo ivaara itaama iivai. Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo.

³⁰ Anutuuqoono tikio Yisuu Kirisiiva ngiiki variivaara ngia karaasaya variaavai. Anutuuqoono tikio Yisuu Kirisiinna tinni yoketaivo tiiki vaikiai ta tinni yoketaivaa varauunnavai. Yisuu Kirisiiva putuuvaara ta Anutuuqaa avuuvau safuma varida inna gioonna kiaapu tuanaaya variaunnano Yisuuva ari kiauvaadiri ti mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiaikiai ta kati mmamma dummukiara variaunnavai.

³¹ Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapu voovoono ariiyara mannaka tinaree kiaa sa ariiyara mannaka kiaivee. Udaanga Anutuuqaara nnaasu mannaka kiaivee, tiivai.

2

*Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuuvaara
Pauruuso tiravai*

¹ Ni seenayaso, na ngiisi kuaa suaivaki Anutuuqaa kua mmayaayaivaa na ngii kiaa kookieena ngii giao ngii minaree kiaa hama na vaidi tinni vairaivaanikaraama mmuaararoo kuaivaa hama ngia rikiaivaa ngii giao ngii miravai.

² Na ngiiisi variaa suaivaki vaa na yaata utuee teerama kiaivaugiaataama nnaasu yaata utiravai. Hama na vo mminnaavaara yaata utirama kiee Yisuu Kirisiinnaraata ivo yatari sagaivau putuuvaaraatama nnaasu yaata utiravai.

³ Na ngiiisi kuaa suaivaki na muaraagaina kaayauma aatuuna biribiriiravai.

⁴ Na biribiriina hama nini kuaivaata nini mmayaayaivaatama vaidi tinni vauvaanikaraama yaagueeqama ngii giao ngii miravai. Hameetavee. Anutuuqaa Mmannasaivoon yaagueeqaivaa ni muduu na ngii giao ngii miaaduu oyaivo kooyaa vauduu ngia arinaima rikieeravai.

⁵ Ngia Anutuuqaaara kutaavaivee kiaivo hama vaidiyya tinniyyauvunudiri vairainno Anutuuqaa yaagueeqaivaura vakiaiveeraivaara na itaama ngii giao ngii miravai.

Anutuuqaa Mmannasaivo tinni yoketaivaa

ti mmivaivee

⁶ Gioonna kiaapu Anutuuqaa kuaivaa rikiadada koovayakaiya ti tinniki vai kuaivaa ta iya kiao mmiaunnnavai. Hama mmatayaa diaiyasidiri ii tinniki vai kua ivaa ta varada iya kiao mmiaunnnavai. Mmatayaayara diraiyasidiri hama ta ivaa varada iya kiao mmiaunnnavai. Mmatayaayara diraiya yaagueeqaivo fai taikaanaravai.

⁷ Hama ta itaama iya kiao mmirama kiada Anutuuqaa tinniki vai kuaivo hataumaki vaivaa iya kiao mmiaunnnavai. Hama ngiau mmataivaa

uu suaivaki ta yoketaama inna tasipama variateeraivaara Anutuuqo ii kua hataumaki vau kua ivaa mmuaanaa tiiyara mmataama kioo tiravai.

⁸ Aa mmata aavau diaa gioonna kiaapuuyara duuyaano hama Anutuuqaa tinniki vau kuaivaa rikieeravai. Iya ii kua ivaa vaa rikiotiri. Hama iya Udaanga Yisuu Kirisiiva Anutuuqaa yaagueeqa ari vookaraivaa varoovaa yatari sagaivau hootirivee.

⁹ Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainnotinoo:

Hama avuuvaadiri teeda
hama yaataivaadiri rikieera aataruuvaatama
hama vaidiyya ivaara yaata utida kiaanoo:
Fai vainaravaivee, kiaa aataruuvaatama
Anutuuqaara mmuduuya riraiyara
ivo iyara ivaa teerama kieeravaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

¹⁰ Ii kua ivo hataumaki vauvaa Anutuuqoono tuduu Mmannasa Yoketaivoono kooyaa ti kiaa ti mmiravai. Mmannasa Yoketaivoono mmuakiaa kua mmoori aataruuvaa arinaima taivai. Anutuuqaa aakiaa tuanaivaki ari yaata utiraivo hataumaki vaivaatama vaa taivai.

¹¹ Gioonna kiaapu mmatayaa diaivo ari yaata utii kuaivaa ari mmannasaivoono nnaasu rikiaivai. Hama voovootama rikiaivai. Mmuikaraama Anutuuqo yaata utii kuaivaa ari Mmannasaivoono nnaasu rikiaivai.

¹² Hama ta mmata aavau diaa mmannasavai varaunnavai. Anutuuqo kati tiiyara yoketaama yaata utuoo kati tiiyara iivaara ta arinaima rikiaateeraivaara ivoono Mmannasaivaa titaa kiooduu tuvaa ta varaunnavai.

¹³ Ivaaraida gioonna kiaapu vaa Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivaa varaiya ta Anutuuqaa kua kutaivaa iya kiaa mmira suaivaki hama ta vaidiyya ngiari tinniki vai kuaivaa ti kiaa ti mmiaivaa iya kiaa mmiaunnnavai. Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivoon ti kiaa ti mmira kuaivaa nnaasu iya kiaa mmiaunnnavai.

¹⁴ Hama Mmannasa Yoketaivo inna aakiaana variivo hama yopeema Anutuuqaa Mmannasaivo inna kiaa mmii kuaivaa rikoo too varaivai. Hama Mmannasa Yoketaivo innaki variivaara hama arinaima too rikiaivai. Ivo ivaara tinoo: Sabi kuavaivee, tiivai.

¹⁵ Mmannasa Yoketaivo innaki variivoon muuakiaa kua mmoori aataruuvaa oyaivaara arinaima too rikiaivai. Hama kumina gioonna kiaapu voovoono yopeema ivo ii aataruuvaa arinaima too rikoo ivaara inna yoketaavaivee tioo maisavaivee tinaravai.

¹⁶ Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Mo gioono Udaanga Anutuuqaa
yaata tinniki vai kuaivaa too rikoo
aikiooma kua voovai inna kiaa mminaran-
nee?

Kua fafaaraivoon itaa kua tiivai. Mo ta Yisuu Kirisiinna yaata tinniki vai kuaivaa varauunnnavai.

3

*Vaa ausa hanigieeraiya inna iya Anutuuqaa
mmoori vareeraiyavee*

¹ Ni seenayaso, na ngii tasipama variaa suaivaki Mmannasa Yoketaivo iyaki varuuyaata na kua

kiaaneema hama na ngiiita itaama kiee kua tiravai. Ngia homo mmatayaa diaa aataruuyaauvaara yaata utiraiyavee kiaa kiee na ari vookaraama ngiiita kua tiravai. Ngia ii suai ivaki Yisuu Kirisi-innara kutaavaivee tuu suaivaki ngia varuuvo nnaakara meediiya roosiima variravai.

² Hama ngia yopeema rikiaaraivaara nnaamma suuyaivaa nneeraivaa roosiima na tadaama kuaivaa ngii giao ngii miravai. Hama na yaagueeqa yeennaivaa nneeraivaa roosiima kua kaanaivaa ngii giao ngii miravai. Ngia homooda itaavai nnaasu variaanoo.

³ Ngia homo mmatayaa diaa aataruuyaauvaara yaata utida iida variaivaara aanna makee fai hama ngia yopeema rikiaaravai. Ngia vo vaidi vo vaidiiya iikiaa mmooriyyauvaa taavo ngii iikiataivai vaikiai iyauvaara ngiingiiiyara ngiingiiiyara nnannateeda varida ngiingiiita ngiingiiita buaaru tida variaavai. Ivaara ngia homo mmatayaa diaa gioonna kiaapuya varida mmatayaa diaa aataruuyaauvaara yaata utu kiada vaida iikiaivo kooyaa vainoo.

⁴ Mo ngiiikidiri voovoono tinoo: Na Pauruussaa vaidivai variaunoo, tikio voovoono tinoo: Na Aporoonna vaidivai variaunoo, tii kuaivaara ngia homo mmatayaa diaa gioonna kiaapuya vari-anoo.

⁵ Mo Aporoova dee vaidivainnee? Na Pauruuso dee vaidivainnee? Mo ta kati Anutuuqaa mmoori vareera vaidivaitana variaunnanoo. Teenoo mmayaaya yoketaivaa ngii giao ngii miaannaduu ngia Anutuuqaara kutaavaivee tiravai. Ta Anutuuqaa mmoori varaunnaivaitana

ta mmuaavai mmuaavai Udaanga Anutuuqo ti mmuuvaugiataama mmoori varauunnavai.

⁶ Anutuuqaa kuaivaa neenoo yeenna uruu- vaa roosiima hau utuauko Aporoovaano nnoori- ivaa vita roo tusaikio Anutuuqoono iikio uruoo kaanaivai.

⁷ Hauvaa utira vaidiivo mmanna vaidivai. Nnooriivaa tuseera vaidiivo mmanna vaidivai. Anutuuqoono iikio yeennaivo uruoo kaanaivo vaivai.

⁸ Hauvaa utiraivoota nnooriivaa tuseeraivootama hama ari voorkaraivaitana variaavai. Mmuaakaraivaitana variaavai. Ivaitana mmuaavai mmuaavai mmooriivaa iikiaivaugiataama Anutuuqo irisaivaa safuma ivaitana mminaravai.

⁹ Teeno nuunama Anutuuqaa mmoori mmuaavai vareera vaidivaitana variaunnani ngieenoo Anutuuqaa mmataivaa roosiikiaaya variaanoo.

Ngieenoo Anutuuqaa nnauvaa roosiikiaaya variaanoo.

¹⁰ Anutuuqoono ari yaagueeqaivaa ni mikiai na ivaudiri hara viee mmooriivaa varee safuma nnauvaa heekeera vaidivai roosiima na kuabaivaa hara kiauko vaidi voovoono ivaudiri nnauvaa heeka kioo varivai. Itaama vaineema vaidiiya mmuaavai mmuaavai ivaudiri ari heekaanaraivaa tuqinnama too rikioo heekaiivee.

¹¹ Vaa Anutuuqo mmuaa kuabaivai nnaasu Yisuu Kirisiinna hara kieeravai. Hama vaidi voovoono yopeema vo kuabai voovai kava haraa- naravai.

¹² Mo ii kuabai ivaudiri vooya yaagueeqa sikau gooraivaadiri nnauvaa heekakiai vooya yaagueeqa sikau sirivuaivaadiri nnauvaa

heekakiai vooya kaayau sikaunnaadiri yookaama kiada vareera yaagueeqa sikau ari vookaraiyauvaadiri nnauvaa heekakiai vooya yatariiyauvaadiri nnauvaa heekakiai vooya tausiiyauvaadiri nnauvaa heekakiai vooya kannugia apuuyaauvaadiri nnauvaa heekaaravai.

¹³ Yisuu Kirisiiva ti yaparaira suaivaki gioonna kiaapuuya mmuaavai mmuaavai ngiari iikiaa mmooriyyauvaa kaanaiyauvo fai kooyaa vainaravai. Fai ikiaivo taa taika kioo teeno ngiari mmooriyyauvaa kaanaiyauvo yoketaayauvainnee vara maisaiyauvai fai kooyaa vainaravai.

¹⁴ Mo fai vaidi voovoono kuabaivaudiri nnau heekeera mmooriivaa ikiaivo teeno hama taikeera homo vaino too fai Anutuuqo irisai yoketaivaa inna mminaravai.

¹⁵ Mo fai vaidi voovai mmooriivaa ikiaivo taa taika kino too fai ivo hama irisai yoketaivaa varano Anutuuqo kati inna vitoo yoketaivau yapaanaravai. Vaidi voovoono vaidi voovai ikiavakidiri utu raririima kati naatau yapeeraivaa roosiima Anutuuqo fai kati inna vitoo yoketaivau yapaanaravai.

¹⁶ Vaa ngia rikiaavai. Anutuuqaa nnau pinaa nuunairaivaa roosiikiaiya ngia variaavo inna Mmannasaivo ngiiiki varivai.

¹⁷ Fai gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa nnau pinaa nuunairaivaa maisa mmooriivaa iino fai Anutuuqo inna ruputino putinaravai. Anutuuqaa nnau pinaa nuunairaivo yoketaa tuanaavai vaivaara ivo itaama iinaravai. Mo ngieenoo inna nnau pinaa nuunairaivaa roosiikiaaya variaanoo.

18 Sa gioonna kiaapu voovoono ariiyara unnakua tioo variaivee. Fai ngiiikidiri gioonna kiaapu voovoono mmatayaa diaa aataruuvau-giataama iinno ariiyara yaata utuoo tinara: Na tinni vairaivovee, tinaraivo mmatayaa diaiya avuuyaувunu yaata duunavai variaivee. Fai kutaan tinni ruaavai varinaraivaara itaama variaivee.

19 Mmatayaa diaa aataruuyaувара mmatayaa diaiyaano kiaanoo: Tinni ruaivovee, kiaa aataruuyaуво Anutuuqaa avuuvau yaata duunaiya iira aataruyaувai vaivai. Anutuuqaa kua fafaaaraivo vainno ivaara tinoo: Tinni ruaiya unnakua aataruuyaувaa hatauma kiadaata iida varida ngiariiyara kiaanoo: Ta tinni ruaayavee, kiaiya fai Anutuuqo kobeevaa roosiima iya utinaravaivee,

20 tikio kua fafaara voovai vainno tinoo: Vaa Udaangaivo rikiaivai. Ngiaariiyara ta tinni ruaayavee kiaiya yaata utira kuaivo kumina kuavaivee. Kua ffaaraivoon itaa kua tiivai.

21 Itaama vainai sa gioonna kiaapu voovoono vaidiyya iikiaivaara iya mannaka kiaivee. Vaidiyyaata mmuakiaa kua mmoori aataruuyaувотама ngiiniyuvaivee.

22 Na Pauruusoota Aporoovaatama Petoroosoota aa mmata ta variaunna aavootama variraivoota putiraivootama aanna makee vaiyuvoota nnaagiai vainaraiyuvaotama ngiiniyuvaivee.

23 Ngia Yisuu Kirisiinnaniya variaavo Yisuu Kirisiiva Anutuuqaanivai varinoo.

4

Pauruusainna Yisuu Kirisiinna kua varada nu-aira vaidiyavee

¹ Ngia ti teeda tiiyara ataa kua kiatee: Anutuuqo hauma kioo kuaivaara haitatuuda Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidiyavee, kiatee.

² Fai vaidi voovoono haitatuura vaidivai varinee tioo ari mmoori nakaaraivo tiivaugiaataama sa pikieerama kioo safuuma haitatuumma taa roo viio varioo mmooriivaa iikiaivee.

³ Mo fai ngieetaata vo gioonna kiaapuuyaatama niiyara yaata utida kiaara: Yoketaa mmoorivai iivaivee, kiaarannee? Vara niiyara yaata utida kiaara: Maisa mmoorivai iivaivee, kiaarannee? Ngieetaata iyaatama itaa kua kiaaraivaara hama na ivaara yaata utuaunoo. Mo neneenoo hama nini variraivaara maisavaivee yoketaavaivee kiaunoo.

⁴ Mo na rikiauko hama ni yaata utiraivo na koonnama variau kua voovaara niita kua tiivai. Itaama vaikiainnaata hama na neneenoo niiyara yaata utuee kiaunoo: Na Anutuuqaa avuvuvau yoketaama variaunoo, kiauvai. Yoketaa mmooriivaa vareeraivaaraata maisa mmoorivaa vareeraivaaraatama yaparainaraivo inna Udaanga Yisuu Kirisiivavee.

⁵ Ivaara sa ngiengieenoo nnaammaratu gioonna kiaapu voovai yoketaa mmooriivaa vareeraivaaraata maisa mmooriivaa vareeraivaaraatama yaparakiatee. Udaanga Yisuu Kirisiiva suai nnaagiai tiinara suaivaki ivoono yaparainaraivaara nnaasu faannakiatee. Fai ivaano gioonna kiaapuuya hatauma upisiivaki iikiaa mmooriyyauvaata yapooma

iya iikiaara mmooriyuauvaara yaata utuaa kuaiyauvaatama kooyaa yapaanaravai. Ii suai ivakiinno fai Anutuuqo gioonna kiaapuuya ngiari mmoori iikiaivaugiataama safuuma kua yoketaivaa iyara tinaravai.

6 Ni seenayaso, ngiiiyaroо tieena na ii kua ivaan niniiyaraata Aporoonnaraatama kiaunoo. Ngia tiiyaadiri arinaima teeda Anutuuqaa kua fafaaraivo vaivaa tuqinnama rikiaateeraivaara na itaa kua kiaunoo. Sa ngiengieenoo ngiingii-iyara yaata utida ngiingii seena voovaara yoke-taavaivee kiaa kiada innara nnaasu mannaka tida voovaara maisavaivee kiaa kiada innara nniiki rakammuateeraivaara na itaa kua kiaunoo.

7 Mo gioono ngii tikiay ngia ngii seenaiya yaataraara iikiaannee? Ngia mmuaakaraama variaanoo. Ngiiisi vai mminnaa mmuakiaayauvai gioono ngii mivainnee? Anutuuqoono ngii mivavee. Ngia kutaa iyauvaa innasidiri kati varavaara ngia aaniira ngiingii mannaka tida kiaanoo: Ta teteenoo iikiaunnavaivee, kiaannee? Inna ngia koonnai kuavaida itaa kua kiaanoo.

8 Ngia Koridii variaiya yaata utida kiaanoo: Vaa Anutuuqaa aataruvvaa aikiooma ta taa taika kiaunnanoo, kiaavai. Ngia itaa kua kiaa kiada kieeta nnoonnaya varida ti yaataraannee? Hama yopeemavee. Ngia kutaa kieeta nnoonnaya vari-aatiri. Ta ngii tasipama kieetaya variaaraivaara ni yoketaitirivee.

9 Na yaata utuee rikiauko ta kua varada nu-aira vaidiyya Anutuuqo nnaagiai aduooma ti yapaivai. Vaidiyya vaa kua yeena rau kiaani putuaara iikiaa vaidiyya roosiima ta variaunnanoo.

Mmuakiaa gioonna kiaapuuya avuuyauvunuaata aangeraiya avuuyauvunuaatama iya ti ruputuaara iikiaiya ta variaunnanoo.

¹⁰ Ta Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidiyara tidaida ta inna mmooriivaa varaunnani gioonna kiaapuuya tiiyara kumimakayavee kiaavai. Ngia Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya variaivaara ngia ngiingiiyara tinni ruaayavee kiaavai. Ta muaraagama variaunnani ngia yaagueeqama variaavaivee kiaavai. Iya tiiyara nniiki rakaida ngii nnutuuyaувaa ngiau aapu yapaavai.

¹¹ Ta varia rada nnidada aa suai aavaki ti yeenna raikio ti nnoori raikio ti uyira rairaiyuvo vaa tapasioo nnisiikiai iya ti vata rada ti ruputua rada kuaavo hama ti nnaunnaataikiai ta sabi varia rada nuaida varida variaunnanoo.

¹² Ta titi yaakuuyaувадиря yaagueeqama kiada mmooriivaa varaunnanoo. Iya ti rakanoor raaranoo kiaaniaata teenoo iyara yoketaa kuaivaa kiaunnanoo. Iya mmuaararai aataruuyaувaa ti mmiaaniaata ta mmannammanna yaagueeqama variaunnanoo.

¹³ Iya tiiyara unnakuivaavaa kiaaniaata teenoo iyara yoketaa kuaivaa sai kiaunnanoo. Aa mmata aavau diaa aayaa tiiyara kiaanoo: Ngia yaapasi-iyauvaa roosiima kuminaya variaanoo, kiaa kiada mmoori maisaiyauvaa ti iima rada nnidada aanna makee homo itaama nnaasu iikiaanoo.

¹⁴ Hama ngia mmamma maisakiaaraivaara na itaa kua kiau kua ivaa itaama ngiini fafaarakiaunoo. Vaidiivo ari nnaakaraiyara mmuduuya ruaineema ngia ni nnaakaraiya na ngiiyara mmuduuya ruee ngii giao ngii miauvaara itaama

ngiini fafaarakiaunoo.

¹⁵ Kaayau gioonna kiaapuuyaano Yisuu Kirisi-inna kuaivaa ngii giao ngii mida ngiiiyara haitatuuda variaanoo. Mo ngii giookaiya hama kaayauma variaanoo. Na tauraa toosa hara Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa ngii giao ngii miaaduu ngia rikioovaara na ngii gioova mmuaavai variaunoo.

¹⁶ Ivaaraina na yamaa kua yamaa kuaivaa yaagueeqama ngii giao ngii mmiee kiaunoo: Na variauvaudiri teeda ngeeta itaama iikiateera kiaunoo.

¹⁷ Ngia itaama variateeraivaara na Timotiinna ngiisi kuaiveera titee variaunoo. Na Udaanga Yisuu Kirisiinna mmayaayaivaa inna kiaa mmiaaduu ivo rikioovaara ni maapu tuanaavai roosiima varikiai na innara pinaama mmuduuya ruauvai. Ivo Yisuu Kirisiinna mmooriivaa hama pikieerainno yaagueeqama varai ngiaammuauvai varivai. Yisuu Kirisiinna aataru karaasaivaa na iina variee gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya mmuakiaa yoosinnaiyauvaki variaiya kiaa mmiau mmayaayaivaa fai ivo kava ngii giao ngii minaravai.

¹⁸ Ngiiikidiri vooyaano yaata utida kiaanoo: Pauruso hama tiisi nninaravaivee, kiaa kiada ngiariiyara mannaka tida variaavai.

¹⁹ Fai Udaanga Anutuuqoono ni tinai na kiisa suai ngiisi kuanaravaivee. Fai na viee neneenoo ngiariiyara mannaka kiaiya kuaivaa hama na ivaa nnaasu rikiaanaravai. Fai na viee iya iikiaa yaagueeqaiyauvaatama tee rikiaanaravai.

²⁰ Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo

hama mmanna kuavaivee. Inna yaagueeqa aataru tuanaavaivee. Fai ta yaagueeqama iidada ta ivaa varaaravai.

²¹ Ngia dee aataruvai na ngii iikiaeveeraida kiaannee? Vara na yauvaa varee ivaadiri ngii ruputuee ngii safuunaraivaara ngiisi kuanarannee? Vara na ngiiiyara mmuduuya ruee ausa nuufaivaa tasipama ngiisi kuanarannee?

5

Ausa hanigiaiya nuuna aakiaivaki sabi heera aataruuvo vaivai

¹ Ngia sabi heera aataruuvaa iikiaeivaara vaa gioonna kiaapu vooyaano kua kiaa rada nooki-aani na rikiauvai. Itaama iikiaa aataru maisa ivo ari vookarai aataruvai vainno hama vaidi kumimaka vooyasi vaivai. Vaa na rikiauko vaidi voovoono ari koonna nnammariivo vai gioonnaivaa sabi vitoo nuaivai.

² Ivaaraida mo ngia aaniira ngiingii mannaka kiaannee? Ngia ivaara kaayau ausa mmuaara-reeraivaa tasipama variataivaataida ngia ngiingii mannaka kiaanoo. Vaidiivo itaama koon-nama variivo ngii nuunaivaki variivaa ooqoo kiataivaataida pikiaavo varinoo.

³ Mo na ngeiera variauvoota hama na ngii pikieeraina na ngiiiyara nnaasu yaata utu kiee vakiauvai. Na ngii tasipama variauvai roosiima kiee vaidiivo itaama koonnama iivaara vaa na kua pinaivaa innaki yapauvaivee.

⁴ Ngia ipi varida nuunakiaani rikiee na ngii vainima variauvai roosiima ngii tasipama nuu-

nakiaukai ngia ti Udaanga Yisuu Kirisiiva ti tasi-pama variivaa yaagueeqaivaadiri

5 ii vaidi ivaa ngii nuuna aakiaivakidiri mmaanai Sataangaa mmikio ivoono fai inna ruputino inna mmamma iira aataruuvu taikaanaravai. Taikano Yisuu Kirisiiva ti yaparainara suaivaki Anutuuqo ii vaidi ivaa mmannasaivaa vitoo yoketaivau yapaanaraivaara Sataangaa inna mmiatee.

6 Ngia ngiingiiyara mannaka kiaa ivo inna hama aataru yoketaavai. Vaa ngia taavai. Puuqaira yeenna kiisaguta paravuaivaki yapa kiaavo too yootaivai.

7 Mminnamminnaa maisaivo ngiiiki vairaivo puuqaira yeennaivaa roosiivai. Ngia karaasa yoketaa tuanaaya variateeraivaara ii puuqaira yeenna maisa ivaa utu rada kagaari kiaatee. Fai ngia itaama iida paravuaa karaasaivo hama puuqaira yeennaivootaikio kati vairaivaa roosiima ngia variaaravai. Vaa na tee rikiauvai. Vaa ngia safu tuanaaya itaama variaavai. Nnaaruua vaidi-ya buusa Varaigitaivaa nneera suaivaki puara sipisiipa nnaakaraiyauvaa ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaara ruputudu putuneema vaa Yisuu Kirisiiva ti mminnamminnaa maisaiyauvaara putiravai.

8 Ivaara nnikiai Yutayaiya buusa Varaigitaivaa nnoo suaivaki hama puuqaira yeennaivaa tasipama yeennaivaa hudoovaa nnooneema ta itaama nnaaravee. Puuqaira yeennaivo inna mminnamminnaa maisa tuanaa iira aataruuvaa roosiivai. Ta ivaa pikida kua kutaivaa tida yoketaama nnaasu variaaravee.

9 Na yanaa voovai ngiini fafaarama kiee kiaanoo: Sa sabi heera aataruuvaa iikiaiya tasi-pama variatee.

10 Na itaa kua kiaa ivaa hama na kumimakama variaiyara itaa kua tiravai. Iya sabi heera aataruuvaa iida ngiari seenaiya mminnamminnaiyauvaa teekio iya varaata varatainai varida ngiari seenaiya mminnamminnaiyauvaa mmuara varaara iida varida vaidiyya ruputida unnakua anutuuyauvaa ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmida variaavai. Hama na iyara ngiita kua tiee itaama ngii giao ngii miravai. Fai ngia ii kumimakama variaa iya pikiada iyara ooqoo tida hama yopeema aa ta variaunna mmata aavau variaaravai.

11 Na itaa kua kiaa kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Vaidi voovoono ariiyara tinoo: Vaa na ausa hanigiee i seena tuanaavai variaunoo, kiaa kioo maisa aataruuvaa iivaara na kiaanoo: Sa inna tasipama variatee, tiravai. Ivo sabi heera aataruuvaa iinno ari seenaiya mminnamminnaiyauvaa teeno inna varaata varatainoo varioo unnakua anutuuyauvaa ausa mmuduuya mmioo ari seenaiyara maisa kua tioo kapikarai nnooriivaa nnoo kumimakainno varioo ari seenaiya mminnamminnaiyauvaa mmuara varaivai. Itai vaidiivaa pikiada sa inna tasipama oro varida yeennaivaa nnaatee.

12-13 Hama ausa hanigieeraida mmaanai variaiyaki kua pinaivaa yapaanaraivo inna ni mmoorivainnee? Hama ni mmoorivaivee. Anutuuqaa mmoorivaivee. Ngia ausa hanigiaiya ngii nuunairaivakidiri koonnama variraiyaki

kua pinaivaa yapaaraivo inna ngii mmoorivai. Ii vaidi ivo maisa aataruuvaa iivaa ngiengieenoo ngingiiikidiri titakio kuaivee.

6

*Vaa ausa hanigieeraiya ngiariiki ngiariiki
kua pinaivaa yapeeravai*

¹ Ngiiikidiri vaidi voovoono ari seena vaidiivaata buaaru tiivo aaniira ivaa safuunaraivaara hama ari seena Anutuuqaa gioonna kiaapuuyasi virama kioo ngiari voopinnaa kumimakama varida kua pinaivaara diraiyasi kuainnee?

² Hama ngia aa kua aavaa rikiaannee? Fai yapooma Anutuuqaa gioonna kiaapuuyaano mmatayaa kumimakama variaiyaki kua pinaivaa iyaki yapaaravee. Mo fai ngia itaa kiaara aataruovo vaikiainnaata ngia aaniira ngingiiiki kiisa tomeda vaiyauvaara hama aikiooma iyauvaara tida safuukiaannee? Fai ngia aikiooma safuukiaaravaivee.

³ Hama ngia aa kua aavaa rikiaannee? Vara vaa ngia rikiaannee? Fai yapooma ta ausa hanigieeraiyaano aangeraiyaki kua pinaivaa yapaaravee. Mo fai ngia itaa kiaara aataruovo vaikiai ngia ii aataru ivaa yaatarada mmatayaa diaa aataruuyaauvaara aikiooma kua pinaivaki iyauvaa safuukiaaravai.

⁴ Fai mmatayaa diaa mminnaiyauvaara kua pinaivo vainai ngia aaniira iyauvaa safuukiaaraivaara vaa ausa hanigieeraiyaano homoraayavee kiaiyasira kuaarannee?

5 Na ngii mmamma maisakiaiveera ii kua ivaa kiaunoo. Ngia vaa ausa hanigieeraiya ngiiikidiri vaidi voovoono ari seena vaidiivaaki kua pinaivaa yapa kiaivaa ngiiikidiri kua safuunara vaidi tinni ruaivo variinnee? Mo na yaata utuauko ivo varinoo.

6 Ngia hama innasi kuaavai. Vaa ausa hanigieera vaidi voovoono ari seena ausa hanigieera vaidiivaaki kua pinaivaa yapa kioo ivaa safuunaraivaara vaidi hama ausa hanigieeraiya nuunaivaki kuaivai.

7 Ngiingiiiki ngiingiiiki ngia kua pinaivaa yapa ivo inna ngia ivaara haruruaavai. Vaa ausa hanigieera vaidi voovoono fai ari seena vaa ausa hanigiaivaara maisa mmooriivaa iinno inna mminnaiyauvaa mmuara varano too hama sai in-nara maisa mmooriivaa iirainno kati varii aataruvuono kua pinaivaa innaki yapai aataruuvaa yaataraanaravai.

8 Hama ngia itaama variraida ngiengieenoo ngiingiiiki ngiingiiiki maisa mmooriivaa iida ngiingiiiki ngiingiiiki mmuara vareera aataruuvaa iikiaavai. Ngia ngii seena vaa ausa hanigiaiyara itaama iikiaavai.

9 Vaa ngia rikiaannee? Vo vara hama ngia rikiaannee? Mminnamminnaa maisaivaa vareeraiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki hama kuaaravai. Ngiengie variaara aataruuyaauvaa yaata utida sa fanniima variatee. Kiaatanna ngiaammuauya sabi heera aataruuvaa iiraiyaatama unnakua anutuuyauvaa ausa mmuduuya mmiraiyaatama nnaata vaatiiya sabi mmuara heeraiyaatama sabi vaidiiya ngiari seena vaidiiya tasipaani sabi

gioonnaiya ngiari seena gioonnaiya tasipeera aataruvaa iiraiyaatama Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki fai hama yopeema kuaaravai.

¹⁰ Mmuara vareeraiyaatama ngiari seenaiya mminnaiyauvaa teekio iya varaata varaatairaiyaatama kapikarai nnooriivaa nneeda kumimakairaiyaatama ngiari seenaiyara maisa kua maisa kua tiraiyaatama mmuara varaara iida varida vaidiyya ruputiraiyaatama Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki fai hama yopeema kuaaravai.

¹¹ Ngia tauraa itaama uu gioonna kiaapu vooya varirayavee. Ngia itaama tauraa varudu Anutuuqoono ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiodduu ngia inna gioonna kiaapu tuanaaya yoketaama varida Udaanga Yisuu Kirisiiva putu- uvaaraata ti Anutuuqo ari Mmannasaivaa ngii mmuubaaraatama ngia Anutuuqaa avuuvau sa- fuuma variravaivee.

Ngiingii mmammaiyyauvaa Anutuuqaa mmida yoketaama variatee

¹² Gioonna kiaapu voovoono tinara: Mmuakiaa aataruvai ni iikiataivaa fai na aikiooma iinaravaivee, tinaravai. Inna aikioovai. A iinaraivo vaikioonno fai hama mmuakiaa aataruuyaavunudiri yoketaama varira aataruuyaavo vooyakiaatama vainaravai. Fai na tinara: Mmuakiaa aataruvai ni iikiataivaa fai na aikiooma iinaravaivee, kiaa kiee vo aataru voovai iina hama na ee-oo tino hama ii aataru ivoono ni puaisa utinai na ivaara nnaasu yaata utuee iinaravai. Fai na pikiaanaravai.

13 Fai gioonna kiaapu voovoono tinara: Yeennaivo ausaivaa mmaraavai. Ausaivo yeennaivaa mmaraavaivee, tinaravai. Inna aikioovai. Fai Anutuuqoono tinai taaravaitana taikaaravai. Hama ivo gioonna kiaapuuya mmammaiyyauvaa sabi haateeraivaara iiravai. Udaanga Yisuu Kirisiinnani iiravai. Udaanga Yisuu Kirisiiva vaidiyyaki varinaraivaara iiravai.

14 Anutuuqo tuduu Yisuuvva putuuvakidiri diiteeravai. Fai ivo ari yaagueeqaivaadiri tiita tinai teeda ta putuaunnaivakidiri teeta kava diitaaravai.

15 Hama ngia aa kua aavaa rikiaannee? Vara vaa ngia rikiaannee? Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara ngii mmammaiyyauvo inna yuku yaaku mmammayauvai vaivai. Yisuu Kirisiinna mmamma vareera vaidiyya ngia inna mmammaivaa varada sabi heera gioonnaivaa tasipama varida inna mmiaarannee? Fai hama yopeema ngia itaama iikiaaravee.

16 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Nnataa vaatiivaitana mmuaakaraivaitana vari-aanoo, tiivai. Ivaara hama ngia rikiaannee? Vaidi voovoono ari mmammaivaa varoo oro sabi heera gioonnaivaa tasipama varioo inna mmi kioo mmuaakarai mmammavaitana variaanoo.

17 Vaidi voovoono Yisuunna tasipama vari-ivaara Yisuunna Mmannasaivoono innaki vari-ivaara mmannasaivaitana mmuaakaraivaitana variaanoo.

18 Sabi heera aataruuvaa mmooka haniglia mmida sa iikiatee. Mmuakiaa mminnamminnaa maisa iira aataruuyauvaa vaidiivo iikio inna mmammaivaa mmaanai vaikio hama inna

mmammaivo maisaivai. Vaidiivo sabi heera aataruuvaa iinno mminnamminnaa maisaivaa varaivo inna ari mmammaivaa iikio maisaivai.

¹⁹ Hama ngia rikiaannee? Anutuuqoono Mmannasa Yoketaivaa i mmikio i aakiaivo nuunaira nnau yoketaivaa roosiivaki hara kioo varinoo. Hama a ainikuavee. E Anutuuqaanikuavee.

²⁰ Anutuuqo ariinoo pinaa irisaivaadiri kioo i yookaama kieeravai. Ivaara ai mmammaivaara tuqinnano inna nnutuuvu ngiau aapu yoketaavai vakiaivee.

7

Pauruuso nnaata vaati vareera aataruuvaaara tiravai

¹ Ngia yanaivau fafaara reeda kua vooyauvaara ni yaparakiaiyauvaa na ngii giao ngii minai ngia rikiaatee. Hama vaidi voovoono gioonnaivaa vareerainno kati hara kioo varira aataruuvu inna yoketaavai.

² Sabi heera aataruuvu ngiisi vaivaara ngia vaidiiya mmuaavai mmuaavai ngii nnaataiya safuma varaatee. Ngia gioonnaiyaata mmuaikaraama ngii vaatiiya safuma varaatee.

³ Vaidiivo ari nnaataivaa tasipaanara iino sa nnaataivo ooqoo kiaivee. Gioonnaivo ari vaatiivaa tasipaanara iino sa vaatiivo ooqoo kiaivee. Fai ivaitana itaama varida hama voovaara voovaara yaata utiraida yoketaama variaaravai.

⁴ Gioonnaivo hama ari mmammaivaa ariinoo haitatuuvai. Ari vaativootama ivaara haitatuuvai. Mmuikaraama vaidiivo hama

ariinoo ari mmammaivaara haitatuuvai. Ari nnaataivootama ivaara haitatuuvai.

⁵ Sa ngia nnaata vaatiiya ngiingiiyara ngiingiiyara ooqoo kiatee. Mmuua aataruvaara nnaasu ngiingii tasipeeraivaara ooqoo kiatee. Yaaku varaaraiyaara nnaasu mmuaanaa tauraa kua kiaa teeraida kiisa suai yaaku varaaraivaara varida ngiingii tasipeeraivaara ooqoo kiatee. Kisiama itaama varida ngiingii tasipeeraivaa kava iikiatee. Ngiingii mmammaivaitanaara ooqoo kiaavaa pikiada Sataango ngii iinno taanaraivaara rikiada harurivoora ngiingii tasipeeraivaa kava iikiatee.

⁶ Hama kua aataru voovoono vainno iikiatee tii kuavai na kiaunoo. Na kati neneenoo yaata utuee inna aikioovaivee tiee itaa kua kiaunoo.

⁷ Na hama nnaata vareera kati variauneema mmuakiaaya itaama variateeraivaara ni yoketainoo. Mo Anutuuqo gioonna kiaapu vooya tikiai mmuaavai mmuaavai nnaata vaati vareera aataruuvaa varaavai. Ivo vooya tikiai mmuaavai mmuaavai kati varira aataruuvau variaavai.

⁸ Na aa kua aavaa kiaatanna ngiaammuau hama nnaata vaati vareeraiyaraata muaada gioonnaiyaraatama tinaravee. Na mmuaavai nenevai variauneema ngieeta itaama mmuaavai mmuaavai hara kiada variaaraivo inna yoketaavai.

⁹ Fai hama ngia yopeema ngiingii mmam-maiyauvaara ooqoo tikio ngii yaata ausaiyauvo nnaata vaati vareeraivaara ngii varaatainai inna aikioo varaatee. Nnaata vaati vareera aataru-uvo inna yoketaa aataruvai. Sabi gioonnaivoota vaidiivootama ngiari ta ngiari taavo iya varaatai aataruovo inna hama yoketai aataruvai.

10 Gioonna kiaapu vaa nnaata vaati vareeraiyara na yaagueeqama aa kua aavaa tinai rikiaatee. Hama neneenoo tinaravee. Ti Udaanga Yisuu Kirisiivaano tii kuavai na tinaravee. Vaa vaati vareera gioonnaivo sa ari vaatiivaa pikiaivee.

11 Mo ivo inna pikioo aritanna nnaasu safuma variaivee. Hama ivo aritanna inna variatino kava ari vaatiivaasi vioo inna tasipama mmuaavau yoketaama variaivee. Vaidiivo sa ari nnaataivaa ooqoo tioo titano too kuaivee.

12 Na homoraa vooyara ataa kua tinaravee. Hama ti Udaanga Yisuu Kirisiivaano ni giao ni miivaa tinaravee. Na neneenoo yaata utuee tinaravee. Vaidi voovoono vaa ausa hanigiaivo ari nnaataivo hama ausa hanigieerainno kati variivo inna tinoo: Inna aikioo, na i tasipama variaravee, tiivaa sa ivaara ooqoo tioo titano too kuaivee.

13 Gioonna voovoono vaa ausa hanigiaivo ari vaatiivo hama ausa hanigieerainno kati variivo inna tinoo: Inna aikioo, na i tasipama variaravee, tiivaa sa ivaara ooqoo tioo titano too kuaivee.

14 Vaatiivo hama ausa hanigiaivo ari nnaataivo vaa ausa hanigiaivaa tasipama mmuaavau yoketaama variaivaara Anutuuqo vaidiivaa too innara inna aikioovaivee tiivai. Nnaataivo hama ausa hanigiaivo ari vaatiivo vaa ausa hanigiaivaa tasipama mmuaavau yoketaama variaivaara Anutuuqo gioonnaivaa too innara inna aikioovaivee tiivai. Fai hama itaikiai iya nnaakaraiya gioonna kiaapu kumimakaiya nnaakaraiya roosima variaravai. Vaa itaama vaivaara iya nnaakaraiya Anutuuqo too tinara: Inna aikioovaivee, tinara-

vai.

¹⁵ Mo vaatiivo hama ausa hanigieera kati variivo ari nnaataivo vaa ausa hanigliaivaa pikiaanaree tioo inna aikioo pikino kuaivee. Mo nnaataivo hama ausa hanigieera kati variivo ari vaatiivo vaa ausa hanigliaivaa pikiaanaree tioo inna aikioo pikino kuaivee. Vaa ausa hanigieera gioonna kiaapu itaakiaiya sa puaisa utuatee. Kii inna aikioo ngiari kuatee. Sa buaaru tiraida ausa nuufa taspama yoketaama variateeraivaara Anutuuqo ngii maavee tiivai. Ivaara itaakiaiya kii inna aikioo ngiari kuatee.

¹⁶ Hama ngia teeda rikiaavai. Fai a gioonnaivo ai vaatiivaa tuqinnama haitatuuno ivo ari ausaivaa hanigiano Anutuuqo inna vitoo yoketaivau yapaanarannee? Vara hama itaama iinarannee? Fai a vaidiivo ai nnaataivaa tuqinnama haitatuuno ivo ari ausaivaa hanigiano Anutuuqo inna vitoo yoketaivau yapaanarannee? Vara hama itaama iinarannee?

Anutuuqo ngiiyara maavee tii suaivaki ngien-gie

variaivau nnaasu variatee

¹⁷ Vaa na tauraa kiau kua voovaata kiaunoo. Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqo inna mmii mmooriivaa ivo iinno variivo Anutuuqo inna maavee tii suaivaki iinno nnaasu variaivee. Gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya ngiari nuuna mmuakiaayauvaki variaiyara na ii aataru ivaa itaama yapauvai.

¹⁸ Vaidi voovoono vaa ari mmammaivaa hatokoovo Anutuuqo inna maavee tii suaivaki sa ivaa puruuvaa rugaanara iikiaivee. Vaidi

voovoono hama ari mmammaivaa hatokaivo Anutuuqo inna maavee tii suaivaki sa ivo ee-oo tinai iya inna mmammaivaa hatokaatee.

¹⁹ Mmamma hatokeeraivoota hama mmamma hatokeeraivootama mmanna aataru kuminaavaitana vaivai. Anutuuqo tuu kuaivaa arinaima rikiada iikiaivo inna aataru tuanaavai.

²⁰ Gioonna kiaapu voovoono ari hara kioo varii aataruvau Anutuuqo inna maavee tii suaivaki ivau nnaasu variaivee.

²¹ Anutuuqo inna maavee tii suaivaki sikaunnaadiri yookaama kioo vitai vaidivai a varian-naikua sa ee variannaivaara pinaama yaata utu-anee. A mmoori vareera aataruvau varino fai i haitatuuuraivo a mmamma dummuikiara kati vira aataruvau ee-oo tioo i titanai rikiee ivau-giataama kuanee.

²² Sikaunnaadiri yookaama kioo viteera vaidivaa ti Udaanga Yisuu Kirisiiva inna maavee tii suaivaki ivo mmamma dummuikiara Yisuu Kirisi-inna aataruvau kati nuaivai. Ivaan roosiima vaidi voovoono mmamma dummuikiara kati ari nuaivaa ti Udaanga Yisuu Kirisiiva inna maavee tii suaivaki ivo Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidivai varivai.

²³ Anutuuqo vaa ngiiiyara pinaa irisaivaadiri kioo ngii yookaama kieeravai. Ivaara sa vaidi mmatayaa diaa vooyasi vikiai iya ngii puaisa utikiai ngia Anutuuqaa aataruvaa pikiaatee.

²⁴ Ni seenayaso, ivaara Anutuuqo mmuaavai mmuaavai ngii maavee tii suaivaki ngii mmii aataruyauvunu nnaasu varida inna tasipama variatee.

Pauruuso hama nnaata vaati vareeraiyara tiravai

25 Kiaatanna ngiaammuau hama nnaata vaati vareeraiyara na aa kua aavaa ataa kua tinaravee. Hama ti Udaanga Yisuu Kirisiivaano ni giao ni mi kuavai na tinaravee. Na neneenoo na yaata utuee tinaravee. Anutuuqo niiyara boo tiivaara na ivaara tinai ngia aikiooma rikiada ivaara kutaavaivee kiatee.

26 Pinaa mmuaararaivo vaa tiisi nniivaara ngiengie variaivaugjataama nnaasu variateeraivaara na yaata utuauko inna yoketaavai.

27 Vaa a nnaata varaannannee? Inna aikioo, sa ivaa titano kuaiveeraivaara yaata utuanee. Hama a nnaata varaannannee? Inna aikioo, sa nnaata varaanaraivaara buaakianee.

28 Fai a nnaataivaa varee hama mminnamminnaa maisaivaa varaanaravai. Fai kiaatanna voovoono vaatiivaa varoo hama mminnamminnaa maisaivaa varaanaravai. Nnaata vaati vareeraiyasi fai mmatayaa diaa mmoori vareera mmuaararaiyuvo iyasi nninaravai. Ii mmuaararaiyuvo ngiisi nnino ngii ausaiyuvo mmuaarareenoora ivaaraina na ngii giao ngii miaunoo.

29 Ni seenayaso, na itaa kiau kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Ta mmatayaa variaunna suaivo vaa paannainoo. Aa suai aavakidiri vaidi vaa nnaata varaiya vaidi hama nnaata vareeraiya roosiima variatee.

30 Gioonna kiaapu ausa mmuaararaivaa varaiya gioonna kiaapu hama ausa mmuaarareeraiya roosiima variatee. Gioonna kiaapu sirigaida varaiya gioonna kiaapu hama sirigaida variraiya roosiima variatee. Gioonna kiaapuuya mminnamminnaiyuvaara sikaunnaadiri

yookaida vareeraiya gioonna kiaapu hama mminnamminnaataiya roosiima variatee.

³¹ Gioonna kiaapuuya mmatayaa diaa aataruuvauva iiraiya inna aikioovai iyauvaa iida sa iyauvaa puaisakama utu kiada variatee. Aa ta variaunna mmata aavo taikaanara iinno variavaara sa mmatayaa diaa mminnaiyuauvaa iira aataruuyauvaa puaisakama utu kiada variatee.

³² Ngia mmatayaa variraivaara sa pinaama yaata utuateeraivaara na rikiauko ni yoketainoo. Vaidi hama nnaata vareeraivo ti Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaara nnaasu yaata utivai. Ivo itaama iino too Yisuu Kirisiiva innara yoketaakiaveeraivaara ivo itaama iivai.

³³ Vaidi vaa nnaata vareeraivo mmatayaa diaa mminnaiyuauvaara yaata utino too ari nnaataivo inna too innara yoketaakiaiveeraivaara iivai.

³⁴ Ivo itaama iivo taara ausa varoo taara aataruvaitana inna iikiataikio iivai. Gioonna kiaatanna hama vaati varai voovoono ti Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaara nnaasu yaata utivai. Ari mmammaivaata ari mmannasaivaatama Anutuqaa mmioo yoketaama varinaraivaara itaama iivai. Gioonna vaa vaati varairoono mmatayaa diaa mminnaiyuauvaara yaata utino ari vaatiivo inna too innara yoketaakiaiveeraivaara iivai.

³⁵ Na ii kua ivaa ngiiyaroo tiee itaa kua kiaunoo. Hama ngia iikiaa aataruuyauvaa na atau rinaraina itaa kua kiaunoo. Ngia safuuma yoketaama varida ngiingii ausa mmamma mmuyai mmuakiaayauvai ti Udaanga Yisuu Kirisiinna mmida inna mmooriivaa varaateeraivaaraina na ngiiyaroo tiee itaa kua kiaunoo.

³⁶ Ngiaammuau voovoono kiaatanna voovaara kua kiaa yeena rau kiaivaara koonnama yaata utuoo iinno hama ari mmammaivaara tuqinnama haitatuurama kioo muaraagainno varaa-naraivaara yaata utuoo inna aikoo safuuma inna varaiivee. Ivo itaama iinno fai hama mminnam-minnaa maisaivaa varaanaravai.

³⁷ Fai ngiaammuau voovoono kiaatanna voovaara kua kiaa yeena rau kiaivaara yaagueeqama varioo ari yaataivaadiri yaata utino too hama inna nnaata vaati vareera aataruuvaa inna varatainoo ari mmammaivaara tuqinnama haitatumma too hama inna varaiivo inna yoketaavai.

³⁸ Ngiaammuauvo ari kua kiaa kiaa kiaatan-naivaa varaiivo inna yoketaavai. Ngiaammuauvo hama inna vareerama kioo kati variivo inna yoke-taa tuanaa ari vookaraivai.

³⁹ Gioonna vaa vaati vareeraivo ari vaatiivo mmatayaa hara kioo varii suaivaki inna tasipama nnaasu hara kioo varaiivee. Ari vaatiivo putino kava vaati inna varatainoo inna aikoo varaiivee. Ivo itaama inna iikiatainoo ausa hanigieera vaidi-ivaa nnaasu varaiivee.

⁴⁰ Mo na neneenoo vo kuavai yaata utuee tinar-avee. Fai ivo mmannammannaa muaadavai kati hara kioo varino fai inna sirigairaivo yaatarano yoketaama varinaravai. Na yaata utuauko An-tuuqaa Mmannasaivo niiki varikiai na ii kua ivaa itaa kua kiaunoo.

8

*Pauruusoono unnakua anutuuyaauvaara
fayaivaa nneeraivaara tiravai*

¹ Na vo kuavai tinaravee. Unnakua anutuuyaauvaara fayaivaa ruputuaivaara na kooyaa ngii giao ngii minaravee. Gioonna kiaapuuya kiaanoo: Ta mmuakiaaya tinni yoketaivaa varaunnavaivee, kiaivo inna kua kutaavai. Ii tinni yoketaa ivaa varaivoono ariiyara mannaka tinaree kiaa kioo varaivai. Mo ta titiyyara titiyyara mmuduuya rida varia rada vidada fai yaagueeqama variaaravai.

² Gioonna kiaapu voovoono ariiyara yaata utuoo tinara: Vaa na aikiooma tee rikiauvavee, tiivo hama kutaa tuqinnama eeyaavai too rikiaivai.

³ Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaara mmuduuya ruaivaa vaa Anutuuqo inna too rikiaivai.

⁴ Ivaaraida unnakua anutuuyaauvaara fayaivaa ruputu kiada nnaivaara na ataa kua tinaravee. Vaa ta rikiaunnavai. Iya ngiari yaakuuyaauvakidiri unnakua anutuuyaauvaa hatata hara kiaiyauvo inna hama kutaa iyauvaa variraiyauvootaivaivee. Mmanna mmannamannaayauvavee. Vaa ta rikiaunnavai. Hama kaayau anutuuyaauvo variaavai. Mmuua Anutuuqo nnaasu hara kioo varivai.

⁵ Kaayau unnakua anutuuyaauvo ngiau aapuvakiaata mmataivaunnaatama vaiyauvaara gioonna kiaapuuya kiaanoo: Ti anutuuyavee, kiaa kiada kiaanoo: Ti udaangaiyauvovee, kiaavai.

⁶ Iya itaa kua kiaaniaata teenoo vaa ta rikiaunnavai. Ti Napoova Anutuuqo mmuua tua-naayai hara kioo varinoo. Innasidiri mmuakiaa mminnaayauvai vaikiai ta innaniya nnaasu hara kiada variaunnano. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva

mmuuaa tuanaavai hara kioo varinoo. Anutuuqo inna tuduu rikioo ivo mmuakiaa mminnaayaauvai iima taika kieeravai. Ivo ti tasipama variivaara ta hara kiada variaunnanoo.

⁷ Hama mmuakiaaya ii kua ivaa arinaima riki-aavai. Vooyaano tauraa unnakua anutuuyaauvaara fayaiyaauvaa ruputu nneeda varia rada nnidada aanna makee vaa ausa haniglia kiada varida ivaa nneeda mmannammannaa maisaivaa vaa varaunnavaivee, kiaa kiada muaraagama variaavai.

⁸ Yeenna fayai nneeraivaara ngiariiyara ooqoo kiaiyara hama iyara Anutuuqo maisayavee tiivai. Yeenna fayai nnaiyara hama ivo iyara yokaatayavee tiivai. Mo ta yeenna fayaivaa nnaunna aataru ivaara hama ta Anutuuqaa vainiivau vari-aunnavai.

⁹ Ivaara vaa ngia yaagueeqama variaiya aikiooma ta nnaaravee kiaiya nnaani ngii seenaiya muaraagaida harurivoora ngia iikiaa aataruuyaauvaa tuqinnama haitatuukiatee.

¹⁰ Anutuuqo fayai nneeraivaara hama ooqoo tiraivaa arinaima rikiaannaikuaano a unnakua anutuuvaa hatatau yapa kiaa nnauvaki vее fayaivaa nneeno too i seena voovoono taara yaata utiraivoono i too ivaara tinara: Neeta nnaanaravee, kiaa yaata utivai. Ivo hama tuqinnama too rikiaivaara fayaivaa nnoo mminnamminnaa maisaivaa varaivainnee?

¹¹ A vaidi vaa arinaima rikiaannaikuaano itaama inna vitaakiannaivaara i seena taara yaata utiraivoono haruruoo pinaama koonnama varivai. Yisuu Kirisiiva ii vaidi ivaa vitoo

yoketaivau yapaanaraivaara putiravai.

¹² Taara yaata utira vaidiivaara a itaama koon-nama iinna mminnamminnaa maisaivaa varaan-naneema a Yisuu Kirisiinnaraatama koonnama iinna mminnamminnaa maisaivaa varaannavai.

¹³ Itaama vainai fai na yeenna fayaivaa nneeno ni seena vaa ausa hanigieeraivo ivaara harurinai fai na hama kava fayaivaa nnaanaravai. Ivo ni taa roo niiyaadiri haruruoo mminnamminnaa mai-saivaa vareenoora na hama kava nnaanaravai.

9

Kua varoo nuaira vaidiivaa mmooriivovee

¹ Hama aataru voovoono ni puaisa utivaiivee. Na kua varee nuaira vaidi aposoroovai variau-vaiivee. Ti Udaanga Yisuu Kirisiinna na tauvaivee. Ti Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaa na ngii giao ngii miaaduu ngia ivaara kutaavaivee tiravai.

² Gioonna kiaapu vooyaano niiyara kiaanoo: Hama aposoroovaivee, kiaaniaata ngieenoo kiaanoo: Kuta aposoroo vaidivaivee, kiaavai. Ngiengieenoo ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada yoketaama variaivaara na aposoroo vaidivai variauvo kooyaa vainoo.

³ Gioonna kiaapu vooyaano kua pinaivaki ni yapa kikiai rikiee na ataa kua iya tinaravai.

⁴ Ta Anutuuqaa mmooriivaa ngiini iikiaun-naivaara ngia kati yeenna nnooriivaa ti mma-aaraivo inna aikioovai.

⁵ Ti seena aposoroo vaidiyyaatama ti Udaanga Yisuu Kirisiinna kataidoota Petoroosootama ngiari nnaataiyaatama vitada nuaida varida Anutuuqaa mmooriivaa iikiaavai. Mo tee mo?

Kutaa ti iikiatainai inna aikioovai fai ta itaama iikiaaravai.

⁶ Anutuuqaa mmoori vareeraiya ngia kati yeen-naiyauvaa iya mmiaavai. Mo ta Panapaasooy-aano nnaasu titi variraivaara titi yaakukidiri mmooriivaa varaunnavai. Inna yoketaavainnee?

⁷ Dee rapira vaidivoono rapira mmooriivaara ari sikauvaadiri yookama kioo ivaa varaanarannee? Dee vaidivoono yeenna hau utiivoono hama yeenna kaanaivaa nnaanarannee? Dee vaidivoono puara burimakauvaara haitatuuraivo hama ari puara burimakauvaa nnaamma suuyaivaa nnaanarannee? Iya ngiari mmooriiyau-vaara irisaiyauvaa fai aikiooma varaaravai.

⁸ Hama na vaidiiya yaata utiraivaugiaataama yaata utuee itaama ngii giao ngii miaunoo. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivoota na ngii giao ngii miau kuaivootama mmuaa karai kuavai.

⁹ Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa Musiinna kiaa mmuu kua voovai vainno tinoo: Puara burimakaavo yeenntuuyauvaa mmataivau hatoka kiaavo vaiyauvaa yukuadiri raa raudodoono too uruuyaupo rusitoo mmataivau vaino too nneenai sa inna avaivau yena rammuanee. Pikino nnaivee. Anutuuqo Musiinna kiaa mmuduu fafaarama kioo kuaivo itaa kua tiivai. Ivaara yaata utuatee. Anutuuqo puara burimakauvaara nnaasu yaata utuoo itaa kua tuunnee?

¹⁰ Vo vara ivo tiiyaraata yaata utuoo itaa kua tuunnee? Kutaa ivo tiiyaraata yaata utuoo tuduu fafaara reeravai. Vaidi voovoono ari mmooriivaki yeenntuuyauvaa utuoo tinoo: Fai na aavakidiri yeenntuuyauvaa nnaanaravee, tiivo

fai ariitama inna tasipama mmoori varaivootama kaanaivaa nnaaraivaara mmoori varaavai.

¹¹ Yeenna hauvaa varada utiraivaa roosiima ta Anutuuqaa kuaivaa ngii giao ngii mida variaunnano iiraivo vainoo. Ta itaama ngiiiyara iikiaunnaivaara ngia irisai yeenna mminnaiyauvaa ti mmiaani ta varaunnaivo inna aikioo yoketaavai.

¹² Ngiari vooyaano ngiisidiri varaivo yoketaavai vainainnaata ta ngiisidiri varaaraivo inna pinaama yoketaavai.

Ta taaravaitana hama ngia tiiyara tuqinnaateeraivaara kua kiaunnano. Hameetavee. Ta kati varidaataida mmoori yoketaivaa mmannammanna iida variaunnano. Ngia tiiyara ooqoo tida Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa atau rivoora kii inna aikioo mmuaararai aataruuvo vainainnaata mmoori yoketaivaa mmannammanna iida variaaravee.

¹³ Vaa ngia rikiaavai. Anutuuqaa nnau pinaa nuunairaivaki mmoori vareeraiya ivakidiri nnaasu yeennaiyauvaa nnaavai. Anutuuqaani yeena tapiivaki puara sipisiipaiyauvaa ruputu kiada hudeeraiya iyauvaa saiyauvai ngiari nnaavai.

¹⁴ Mmuaiakaraama ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kua tii aataru voovai ataama vainoo. Mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiraiya irisai iyara tuqinnada yeennaiyauvaa iya mmiatee.

¹⁵ Mo ngia itaama niiyara tuqinnaaraivo vaikiainnaata hama na ivaara ngii kiauvai. Fai yapooma na faannainai ngia niiyara tuqinnaaraivaara hama na aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo. Hameetavee. Ni

yeenna rainai na putinara iina fai hama na ngii yeennaiyauvaara ngii yaparainaravai. Na ngii yaparakiautiri. Na nini mmooriivaara aikiooma yoketaavaivee tinara kuaivo hameetaitirivee.

¹⁶ Na mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiauvaara na aikiooma niniiyara man-naka kiaunnee? Ai hameetavee. Vaa Anutuuqoono ii mmoori ivaa ni mioo tinoo: Iikiannee, tiivaivee. Na mmayaaya yoketaivaa hama gioonna kiaapuuya kiaa mmirama kino fai irisai mmuaararai ari vookaraivo niisi nninaravai.

¹⁷ Fai na neneenoo ii mmoori ivaa nini tinni-ivaudiri iina na aikiooma irisai yoketaivaa varaanaravai. Mo na Anutuuqaa mmoori vareera vaidi tuanaavoonora tiee Anutuuqoono ni giao ni muu-vaugiataama na kati ii mmoori ivaa iikiaunoo.

¹⁸ Ivaara mo na dee irisai yoketaavai varau-nnee? Na mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiauvaara irisaivaa na varaanaraivo vaikiainnaata hama na varauvai. Ni mmoori-ivaa irisaivo ataama vainoo. Na mmayaaya yoke-taivaa gioonna kiaapuuya kati kiaa mmiauko ni yoketainoo.

¹⁹ Na hama sikaunnaadiri yookaama kioo viteera vaidivai variauko vaidi voovoono ni uti-vai. Na kati nene yaata utuauvaugiataama nooki-aunoo. Kaayau gioonna kiaapuuya ausa hanigiada yoketaama variateeraivaara na iya sikaun-naadiri yookaama kiada viteera vaidivai roosiima na iyara variaunoo.

²⁰ Yutayaa gioonna kiaapuuya ausa hanigiada safuma variateeraivaara na iya tasipama mmooriivaa varau suaivaki na iya roosiima hara

kiee variaunoo. Hama na Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaara variauvooto Yutayaa gioonna kiaapuuya ii aataru ivaa iikiaiya ausa hanigiada safuuma variateeraivaara na iya tasipama mmooriivaa varau suaivaki na iya mmaanna tuu kuaivaugiaataama iikiaunoo.

²¹ Mmuaiakaraama na ngiari voopinnaiya tasi-pama variau suaivaki na iya roosiima hara kiee variaunoo. Iya ausa hanigiada safuuma variateeraivaara na mmaanna tuu aataruuvaa pikiee iya roosiima hara kiee variaunoo. Na itaama variauvoo hama na Anutuuqaa aataruuvaa pikiauvai. Vaa na Yisuu Kirisiinna aataruuvau variauvai.

²² Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiada muaraagama variaiyya yaagueeqama safuuma variaateeraivaara na iya tasipama variau suaivaki iya variaivaa roosiima na variaunoo. Na itaama variauviaugiaataama na variee mmuakiaa gioonna kiaapuuya variaivaa roosiima variaunoo. Ngiari varira mmuakiaa aataru yoketaiyauvaa iya iikiaaneema na iinai rikiada vooyaano ausa hanigiakio Anutuuqo iya vitoo yoketaivau yapaiveeraivaara na itaama iikiauvai.

²³ Gioonna kiaapuuya Yisuunna mmayaaya yoketaivaa rikiada safuuma variateeraivaara na ii aataru mmuakiaa iya uvaa itaama iikiauvai. Iyaatama neetama ta sirigaida yoketaama vari-aaraivaara na itaama iikiauvai.

²⁴ Vaa ngia rikiaavai. Vaidiiya isareera aataruuvaa iida ngiari yaatara ngiari yaatara kiaa suaivaki mmuakiaaya kuaavo too mmuaavoongo seenoo viio yaatara kioo irisai yoketaivaa kati

varaivai. Ngia irisai yoketaivaa varaaraivaara iya seenada kuaaneema Anutuuqaa mmooriivaara ngieetama itaama yaagueeqama seenada kuatee.

²⁵ Mmuakiaa vaidi seeneeraiya seenaaraivaara ngiari mmamma mmuyaiyauvaa iida rikiaavo aikiooma vaikiai seenada kuaavai. Iya aikiooma seenada kuaaraivaara iidada irisai yoketaa mau-raivaa hovekama kiaivaa vara ngiari kieetaiyau-vunu yapaaraivaara iikiaavai. Ii maura ivo aki-airaama aasannainno maisaivaara iya itaama iikiaavai. Mo ta varaara iikiaunnaivo tupatupaa vairaivaara iikiaunnnavai.

²⁶ Ivaara na ni mmooriivaara hama na sabisaabi seenee kuauvai. Na safuuma viee iikiauvai. Vaidiyya isareera aataruuvaa iida ngiariiya ngiariyyaa yaaku kagaariaani vooyaano kuminayaa sabisaabi kagaariaavai. Vooyaano safuuma vaidiyaa kagaariaavai. Iya itaama iikiaivaa roosiima na ni mmooriivaara hama na sabisaabi kuminayaa iikiauvai. Na safuuma iikiauvai.

²⁷ Na ni mmammaivo ni iikiataikiainnataa na rikieennaata nini yaatu yaagueeqama kiee variauvai. Na gioonna kiaapuuya Yisuunna mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiauvaatama Anutuuqo niitama ni ooqoo tivoora kiaa na ni iikiataikiai rikieennaata nini yaatu yaagueeqama kiee variauvai.

10

Sa unnakua anutuiyuauvaa ausa mmudu-uyaiyuauvaa mmiatee

¹ Ni seenayaso, nnaaru ti rubu tabeeya uuyauvaara sa ngii yaataiyauvo taunnu kiaivee.

Iya ngiari kieeta vaidiivaa Musiinna tasipama mmata Iyiipa pikiada vududu Anutuuqoono tuduu yoketaama namaivo iya rummua apu kiooduu vida ngiari nnammutuaiya pikiada aikiooma yoketaama viravai. Iya nnoori sorovuaraa siriivau oro dudu Anutuuqo tuduu nnooriivo vioo sai ngioo sauduu tammaivo kuminauduun mmanna nnukavai vauduu ivaugiataa siri sainai yoketaama viravai.

² Namaivo iya rummua apuu suaivakiaata nnoori tammaiavau vuu suaivakiaatama nnoori vareeraivaa roosiima vida Musiinna mmemmaaki vida inna kuaivaa rikeeravai.

³ Rikiada iya mmuakiaaya Anutuuqo ngiau aapuuvakidiri kiooduu tuu yeennaivaa nneeravai.

⁴ Nneeda mmuaa nnoorivai Anutuuqoono tuduu sikau aataruuvakidiri tuuvaa nneeravai. Li sikau ivaa roosiima Yisuu Kirisiiva ngiau aapuuvakidiri tuuvo iya tasipama nuairavai.

⁵ Anutuuqo itaama iyara tuqinnooduu rikiada teedaata kaayau vooya hama innara sai tuqinnooduu hama Anutuuqo iyara yoketairavai. Hama ivo iyara yoketauduun rikiada iya mmanna gaanga yoosinnaivaki nuaidada putiravai.

⁶ Maisa aataruuyaauvaa iya iikiatauyaauvaa roosiima sa maisa aataruuyaauvaa teetama ti iikiataakiaiveeraivaara Anutuuqo iya uu mmooriivaudiri mmataama kioo ti kiaa ti mmiravai.

⁷ Vooyaano unnakua anutuuyaauvaa ngiari ausa mmuduuyaiyaauvaa mmuuvaa roosiima sa ngieeta ngiingii ausa mmuduuyaiyaauvaa iyauvaa mmiatee. Unnakua anutuuyaauvaa ngiari ausa mmuduuyaiyaauvaa mmuuyara Anutuuqaa

kua fafaaraivo vainno ataa kua tinoo: Gioonna kiaapuuya varida yeenna nneeda nnoori nneeda diitada kuaru raavaivee, tiivai.

⁸ Vooyaano sabi heera aataruuvaa uuvaa roosiima hama teeta itaama iikiaaravee. Iya itaama uuvaa irisaivaa gioonna kiaapu kaayakaayau (23,000) mmuaas suaivaki putiravai.

⁹ Vooyaano Udaanga Anutuuqaa iida taaree kiaa uuvaa roosiima hama teeta itaama iikiaaravee. Iya itaama uuvaa irisaivaa yapaiyuvo iya gutuduu putiravai.

¹⁰ Vooyaano Anutuuqaara nunuraanurai tuuva roosiima sa ngeeta itaama iikiatee. Anutuuqaa aangeraa voovoono vaidiiya ruputikiai putira aangerairoonoo iya nunuraanurai tuuvaara iya ruputuduu putiravai.

¹¹ Iya itaama uu aataru iyauvaa vooya teeda arinaima rikiaateeraivaara vairavai. Tiita ti ooqoo kiaaraivaara vaidi vooya iya uu aataruuyauvaa fafaara reeravai. Aanna makee ta variaunna suai aavaki ngiau mmataivo taikaanara suaivo vainima nniivaara ta ii kua ivaa rikiaunnavai.

¹² Ivaara gioonna kiaapu voovoono ariiyara yaata utuoo tinara: Na yaagueeqama yoketaama variaunoo, tiivo ari variraivaara tuqinnama haitatuukiaivee. Iinno harurinaraainnood.

¹³ Mmuakiaa iinno taanaraiyuvo vaa ngiiisi nniyyauvo mmuakiaa gioonna kiaapuuyasi mmuaakaraivai ngioo iivai. Anutuuqo kua kuttaivaa tiraivoono hama ngii pikieerainno ngii tasipano rikioo ngii iinno taanaraivo ngiiisi nni-nai rikiada ngia yaagueeqama varikio rikioo hama ngii yaataraanaravai. Ngii iinno taanara suaivaki fai Anutuuqoono yaagueeqaivaa

aikiooma ngii mino ngii iinno taanaraivo nni-nai rikiadaata pikiada Anutuuqo kooyaa ngii vi-tainara aataruvvau kuaaravai.

¹⁴ Ni seena na ngiiyara mmuduuya ruauyaso, ivaara ngia unnakua anutuuyaauvaara ausa mmuduuya mmira aataruvvaa pikiaatee.

¹⁵ Ngia yaata tinni yoketaa utiraiyavee kiaina na ngiiita kua kiaunoo. Na kiau kuaivaara ngien-gieenoo yaata utida rikiaatee.

¹⁶ Yisuu Kirisiiva ti mminnamminnaa maisaivaara kati putuubaara ta yaata utuaunna suaivaki ta vuaina suuyaivaa varada nneeda ivaara ta Anutuuqaata kua yoketaivaa tida yaata utida kiaunnanoo: Tiiyara Yisuu Kirisiinna kiauvo tuuvaara ta inna tasipama variaunnanoo, kiaunnavai. Ta yeenna bereetaivaa varada nneeda yaata utida kiaunnanoo: Tiiyara Yisuu Kirisiinna mmammaivo nniitarooovaara ta inna tasipama variaunnanoo, kiaunnavai.

¹⁷ Ta mmuaa yeenna bereetaivo vaivaa varada nnaunnaivaara ta kaayauyaano mmuaa ausa mmuaa tinnivai varaunnayaida variaunnanoo.

¹⁸ Ngia Isarairaa gioonna kiaapuuyara yaata utuatee. Anutuuqaani yeena tapiivaki fayaiyau-vaa yapa kiada nneeraiya ngiari ausa mmudu-yaiyauvaa Anutuuqaa mmiaavai.

¹⁹ Na itaa kiau kua oyaivo ataama vainoo. Unnakua anutuuyaauvo hama kutaa mminnaayau-vivee. Unnakua anutuuyaauvaani yapa kieera yeenna fayaiyauvo mmanna yeenna fayaiyau-vivee.

²⁰ Ngiari voopinnaiya ngiari yeena tapiivaki yapa kieera yeenna fayaiyauvaa hama Anutu-

uqaani yapaavai. Mmagia maisaiyani yapaavai. Ngia ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa mmagia maisaiya mmivoo kiaina na ngiiiyara yaata utuunoo.

²¹ Ngia Udaanga Yisuu Kirisiinnara yaata utida innara vuaina suuyaivaa nneeda mmagia maisaiyaraatama yaata utida nnooriivaa nnaivo inna koonnaivai. Ngia Udaanga Yisuu Kirisiinnara yaata utida innara yeenna bereetaivaa nneeda mmagia maisaiyaraatama yaata utida yeennaivaa nnaivo inna koonnaivai.

²² Fai ta itaama iikio ti Udaanga Anutuuqo tiyyara inna nnannataanaravaaraata ta itaama iikiaarannee? Ta yaata utida kiaunnanoo: Ta yaagueeqama varida inna yaataruunnavavee, ki-aunnannee? Hama yopeemavee.

²³ Gioonna kiaapu vooya kiaanoo: Mmuakiaa aataruvai ti iikiataivaa fai ta aikiooma iikiaaravaivee, kiaavai. Inna aikioovai. Ngia iikiaaraivo vaikioonno fai hama mmuakiaa aataruuyaavunudiri yoketaama varira aataruuyaauvo vooyakiaatama vainaravai. Ngia kiaanoo: Mmuakiaa aataruvai ti iikiataivaa fai ta aikiooma iikiaaravaivee, kiaiya hama ngii seenaiyara yaata utiraida iikiai fai hama iya yaagueeqama varia rada vidada safuma variaaravai.

²⁴ Sa gioonna kiaapu voovoono ariiyara yaata utuoo iikiaivee. Ari seenaiyaraatama yaata utuoo iikiaivee.

²⁵ Fayai yapeera nnauvakidiri fayaivaa yookaama kiada varada kati sabi nnaatee. Sa pinaama yaata utida ivaara unnakua anutuuyara

iikiaa fayaivaivee kiaa vo kua vo kua tida yapara yaparakiatee.

²⁶ Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Mmataivoota mmuakiaa mminnaayauvai mmata aavau vaiyauvootama Udaanga Anutuuqaa mminnaayauvai nnaasu vaivaivee, tiival.

²⁷ Fai hama ausa hanigieera gioonna kiaapu voovoono ngii tinara: Numa ni tasipama yeenna nnaatee, tinai rikiakio ngii kuatainai vida teekio ariinoo yaakuyaa ngii mii yeenna fayaiyauvaa nnaatee. Sa pinaama yaata utida ivaara vo kua vo kua tida inna yaparaida kiatee: Deevakidiri aayauvaa varaannavainnee? kiatee.

²⁸ Fai vaidi voovoono ngii giao ngii miao tinara: Ai mo vaa ii fayai ivaa unnakua anutuuyaavaara yapa kiaa fayaivaivee, tinai rikiada sa nnaatee. Ngii giao ngii mii vaidiivo koonnama yaata utivoora kiaa yaata utida innaroo tida sa nnaatee.

²⁹ Ngia nnaaraivo inna aikioo vaikioonno itaa kua tii vaidiivaaro tida sa nnaatee.

Mo gioonna kiaapu voovoono tinoo: Yo, inna aikioo na nnaanavee. Aaniira vaidi voovoono na yaata utuee nnaanaree kiauvaara ni ooqoo tiinnee?

³⁰ Na yeenna fayaivaara Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kiee nnauvai. Mo aaniira vaidi voovoono na Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kiee nnau yeenna fayaivaara ni ooqoo tiinnee? tiival.

³¹ Vara ngia yeenna fayaivaa nneedannee? Vara ngia nnooriivaa nneedannee? Vara ngia data-dataama varidannee? Ngia itaama iikiaivo inna

ngia Anutuuqaara iikio inna nnutuuvo ngiau aapu kuaivee.

³² Ngia varida vo aataru mmoori voovai iikiai teeda Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama Anutuuqaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiyaatama ivaudiri harurivoora tida ngia Anutuuqaara nnaasu varida aataru mmooriivaa iikio inna nnutuuvo ngiau aapu kuaivee.

³³ Na itaama iinaree kiaa iikiauvaugiataama iikiatee. Hama na yoketaama varinaraivaara nniyyara itaama iikiauvai. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya na iikiau aataru mmooriivaa arinama teeda yoketaama variateeraivaara na iyara yaata utuee iikiauvai. Anutuuqo iya vitoo yoketaivau yapaanaraivaara na iyara yaata utuee iikiauvai.

11

¹ Yisuu Kirisiiva varuuvaugiataama na vari-auneema ngieeta na variauvaugiataama variatee.

Ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmira

aataruuvaara Pauruuso tiravai

² Ngia makemakee nniyyara yaata utida variaani na ausa hanigieeraiya uu aataruuyaauvaa ngii giao ngii miaaduu ngia puaisa utuuvaara na ngiiyyara kua yoketaivaa kiaunoo.

³ Itaama vainai ngia arinama rikiaateeraivaara na aa kua aavaa ataa kua ngii giao ngii minaravee. Yisuu Kirisiiva mmuakiaa vaidiyyara dikiai vaidiyya ngiari nnaataiyara diaavo Anutuuqo Yisuu Kirisiinnara diivai.

⁴ Ivaara fai vaidi voovoono gioonna kiaapuuya avuuyauvunu yaaku varoo Anutuuqaa mmayaayaivaa tii suaivaki ari kieetaivau rummua apu kioo fai Yisuu Kirisiinna nnutuuvaa aduooma yapa kiaanaravai.

⁵ Fai gioonna voovoono hama ari kieetaivau rummua apirainno kati gioonna kiaapuuya avuuyauvunu yaaku varoo Anutuuqaa mmayaayaivaa tii suaivaki ivo ari vaatiivaa nnutuuvaa aduooma yapa kiaanaravai. Itaama ii gioonnaivoonno gioonna voovai ari kieetaivaa hatoka taika kiaikio mmanna mmuyaivai vaivaa roosiima varioo mmamma maisaivaa varaivai.

⁶ Fai gioonna voovoono hama ari kieetaivau apuataino ari kieeta yausiivaa hatoka paannavai kiaevee. Fai gioonnaivo ari kieetaivaa hatoka taika kino mmanna mmuyaivai vainarannee vara ari kieeta yausiivaa hatoka paannavai kiaanaraivo inna mmamma maisaira aataruvai. Inna aikioo itaama vaivaara ivo ari kieetaivau rummua apuaivee.

⁷ Nnaaru Anutuuqo ari yaata tinniivo ariki vauvaa roosiima vaidiivaa iima kiooduu ivo mmuakiaa mminnaiyauvaa yaatarooduu innayaadiru Anutuuqaa nnutuuvu ngiau aapu vauvaara sa ivo ari kieetaivaa rummua apuaivee. Gioonnaivo ari kieetaivau apiivaara vaidiivo innara dira aataruuvu kooyaa vaivai.

⁸ Hama Anutuuqo gioonnaivaadiri vaidiivaa iiravai. Ivo vaidiivaadiri gioonnaivaa iiravai.

⁹ Hama Anutuuqo gioonnaivaaroo tioo vaidiivaa iiravai. Vaidiivaaroo tioo gioonnaivaa iiravai.

10 Ari vaatiivo innara diivaara aangeraiya taateeraivaara gioonnaiya ngiari kieetaiyauvunu rummua apuatee.

11 Ta ti Udaanga Yisuu Kirisiinna aataruuvau variaunnaiaa gioonnaiya hama ngiari miaraama variaani vaidiiya hama ngiari miaraama variaavai. Gioonnaiya vaidiiyani variaani vaidiiya gioonnaiyani variaavai.

12 Anutuuqo vaidiivaadiri gioonnaivaa iima kioovauraida aanna makee gioonnaiyaano vaidiiya mmataanoo. Mmuakiaa mminnaiyuvo Anutuqaasidiri tiivai.

13 Ngiengieenoo yaata utida ivaara rikiaatee. Gioonna voovoono gioonna kiaapuuya avuuyauvunu hama ari kieetaivau rummua apirainno kati yaaku varoo Anutuuqaata kua tiivo inna ii aataru ivo yoketaavainnee? Vara maisavainnee?

14 Vaa ngia ngiingii aataru voovaadiri arinaima teeda rikiaavai. Vaidiiya ngiari kieeta yausiyyauvo hokobavai vaivaara iya mmamma mai-savai.

15 Mo gioonnaiya kieeta yausiyyauvo hokobayauvai vaivaara iya rikiaavo iya yoketaivai. Anutuuqoono iya kieeta yausi hokobaiyauvaa iya mmiiyuvo ngiari kieetaiyauvunu rummua apiyyauvaara iya rikiaavo iya yoketaivai.

16 Na itaa kua kiau kua mmuakiaayauvaara fai gioonna kiaapu voovoono kua yaagueeqa kuaivaa tiiki yapaanaree tiivaara na ataa kua tinaravee. Teetama vaa ausa hanigiada Anutuqaara nuunakiaunnaiyatama hama ari vo aataruvai iikiaunnnavai.

Yisuu Kirisiinnara yaata utida bereeta vuainaivaa nneeravai

¹⁷ Na aqaa aataru aayauvaa kuayauvai ngii giao ngii minaraina varieena hama na ngiiyara yoketaayavee kiaunoo. Ngia Anutuuqaara nuunaira suaivaki ngii nuunairaivo maisaivai. Hama yoketaivai. Ivaara hama na ngiiyara yoketaayavee kiaunoo.

¹⁸ Tauraanaa kua voovai rikiaatee. Ngia Anutuuqaara nuunaira suaiyauvaki vooyaano voovaugiataama yaata utida kua kiaani vooyaano voovaugiataama yaata utida sai kua kiaavai. Na ivaara rikiee ivaara kiisama kutaavaivee kiaunoo.

¹⁹ Ngiiikidiri gioonna kiaapu vooya kutaa tuanaa Anutuuqaa avuuvau safuma variaivo kooyaa vakiaiveeraivaara inna aikiooma ngiiikidiri vooya yaata utiraivo voovaugiataama vaikio vooya yaata utiraivo voovaugiataama vaivai.

²⁰ Itaama vaikiai Anutuuqaara nuunaida bereeta vuainaivaa nneera suaivaki hama ngia Udaanga Yisuu Kirisiinnara yaata utida nnaavai.

²¹ Ngia mmuaavai mmuaavai ngiengie varada ngiaa yeennaiyauvaa makemaakee tikiai nneeda varida hama ngii seenaiyara faannakiaavai. Ngia itaama nneeda variaavo voovoono inna yeenna raikio kati varikio voovoono kaayauma vuaina suuyaivaa nnoo kumimakainno varivai.

²² Mo ngii nnauyauvo vainoo. Ngia ivaki varida yeenna nneeda nnoori nnaatee. Ngia Anutuuqaa nnauvaki yeenna nneera suaivaki ngia ngii seenaiya vaa ausa hanigieeraiyara koonnama iikiaani hama yeennaatakiaiya iya mmamma

maisaikiai variaavai. Mo ivaara na dee kuavai ngiiyara tinarannee? Fai na ngiiyara kua yoketaivaa tinarannee? Ai hameetavee.

²³ Ivaara aa na tinara kua aavaa vaa tauraa na ngii giao ngii miaivaa Udaanga Yisuu Kirisiinnasidiri na vareeravai. Yutaaso Yisuunna ari nnammutuaiya vitau heenaivaki Udaanga Yisuu Kirisiiva yeenna bereetaivaa utu kioo vainno

²⁴ Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaa kioo kusii kioo tunoo: Aanna ni mmatiivovvee. Na ngiiyara tiee aavaa ngii miaunoo. Aavaa nneeda varida niiyara yaata utuatee,

²⁵ tuduu yeennaivaa nnaa taika kiooduu mmuaikaraama ivo vuaina suuya tooriivaa vara tu kioo vainno tunoo: Aa vuaina suuya toori aavo Anutuuqo kua yeena rau kiai karaasa aataruuvaara vaivai. Ngia aavaa makemakee nneera suaivaki nneeda varida niiyara yaata utuatee. Yisuuva itaa kua tiravai.

²⁶ Ngia mmuakiaa suai makemakee aa yeenna aavaata vuaina suuyaivaatama nneeda varida Udaanga Yisuu Kirisiiva putuuvaa gioonna kiaapuuya vitaikio kooyaa vainaravai. Ngia itaama iima rada varia rada vikiokio Yisuu Kirisiiva tinara suaivaki taikaanaravai.

²⁷ Itaama vaikiai gioonna kiaapuuya Udaanga Yisuu Kirisiinnara yeenna bereetaivaata vuaina suuyaivaatama nneera suaivaki hama iya ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaara yaata utiraida sabi kumimakama nneeda inna mmatiivaaraata inna kiauvaaraatama koonnama iida mminnamminnaa maisaivaa varaavai.

²⁸ Itaama vainai ngia mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai ngiingii ausaiyauvaki tuqinnama hai-

tatuuma teeda rikiaa kiada yeenna bereetaivaata vuaina suuyaivaatama safuma nnaatee.

29 Fai ngia hama itairaida Udaanga Yisuu Kirisi-inna mmammaivo vaa tiiyara yatari sagaivau vauvaara hama ngia tuqinnama yaata utiraida nnaa kikio fai tomedaivo ngiingiiiki vainaravai.

30 Ngia sabi koonnama yeenna bereetaivaata vuaina suuyaivaatama nnaivaara vooya muaraagama variaani vooya nniitaraani vooya vaa putuaavai.

31 Fai ta teteenoo titi ausaiyauvaki mmuaanaa tuqinnama haitatumma teeda rikiakio mmanna tuanaavai vaino fai Anutuuqo hama kua pinaivaa tiiki yapaanaravai.

32 Gioonna kiaapu mmatayaa kumimakama variaiya kua pinaivaki variaara suaivaki teeta iya roosiima irisai maisaivaa vareevoora Udaanga Anutuuqo ti mminnamminnaa maisaiyauvaa taikio koonnama vaivaara ivo mmuaararaivaa ti mmioo ti safuuvai.

33 Ni seenayaso, ivaaraida ngia Udaanga Yisuu Kirisiinnara nuunaida yeenna nneera suaivaki ngiingii seenaiyara faannaida varida mmuaavau-giataama nnaatee.

34 Fai gioonna kiaapu voovoono inna yeenna raino ari nnauvaki varioo safuma yeenna nnaivee. Ngia nuunaida yeenna nneera suaivaki Anutuuqo sa irisai maisaivaa ngii miaiveeraivaara ngii yeenna rainai ngiingii nnauvaki varida safuma yeennaivaa nnaatee. Ngia tauraa vo kua voovai ni yaparakiaivaara fai yapooma na ngiisi viee safunaravai.

12

*Mmannasa Yoketaivoono vo mmoori vo
mmooriyyauvaa gioonna kiaapuuya mmüivai*

¹ Ni seenayaso, Anutuuqaa mmooriivaa iikiateera tinniyyauvaa Mmannasa Yoketaivoono kati ti mmiiyauvaara na safuuma kua kutaivaa ngii giao ngii minai rikiaatee. Ngia ivaara hama tuqin-nama rikieevoora na aanna makee safuuma ngii giao ngii minai rikiaatee.

² Vaa ngia taavai. Nnaaru ngia kumimakama varuu suaivaki unnakua anutuuyaуво hama kua tuuyaувaa ngia ngingii ausa mmuduuyaiyuvaña mmuduu mmagia maisaiya ngii uduu ngia iya aataruvaura nnaasu kumimakama viravai.

³ Ivaara aa kua aavaa tuqin-nama rikiaatee. Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivo gioonna kiaapu voovaaki varino fai hama ivo yopeema tinara: Yisuuva maisama variaivee, tinaravai. Fai gioonna kiaapu voovoono hama Mmannasa Yoketaivo innaki variivoono fai hama yopeema tinara: Yisuuva inna Udaangaivovee, tinaravai.

⁴ Anutuuqaa mmooriivaa iikiateera tinniyyauvaa kati ti mmiiyauvo ari vookara ari vookaraiyuavai vaivai. Mmannasa Yoketaivo iyauvaa kati ti mmiivo ivo mmuaа tuanaavai varivai.

⁵ Anutuuqaa mmooriivaa iira aataruuyaуво ari vookara ari vookaraiyuavai vaivai. Gioonna kiaapuuya Udaanga Yisuu Kirisiinna mmuaavaara ii aataru iyauvaa iikiaavai.

⁶ Anutuuqaa mmooriivaa iikiateera tinniyyauvo ari vookara ari vookaraiyuavai vaivai. Anutuuqo mmuaavoono ari mmooriivaa

iikiateera yaagueeqaiyauvaa mmuakiaaya
mmiivai.

⁷ Ta mmuakiaaya yoketaama variateeraivaara Mmannasa Yoketaivo mmuaavai mmuaavai ti aakiaiyauvaki varikiai ta mmooriyyauvaa iikaunnano Anutuuqaa yaagueeqaivo kooyaa vaivai.

⁸ Mmannasa Yoketaivo voovai tasipaikio tinni ruuivaa kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiivai. Voovoono ari yaata tinnivakidiri arinaima rikiai kuaivaa mmuai Mmannasa Yoketaivoonoo vaa oyaivaa inna kiaa mmiivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiivai.

⁹ Voovoono Anutuuqo fai kutaa iinaravaivee kiaa yaata utira tinniivaa mmuai Mmannasa Yoketaivoonoo inna mmiivai. Mmuai Mmannasa Yoketaivoonoo yaagueeqaivaa voovai mmikio rikioo nniitareeraiya tuqinnaivai.

¹⁰ Mmuai Mmannasa Yoketaivoonoo voovai yaagueeqaivaa mmikio rikioo Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookaraivaa iivai. Mmuai Mmannasa Yoketaivoonoo tinni yoketaivaa voovai mmikio rikioo Anutuuqo tii kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiivai. Mmuai Mmannasa Yoketaivoonoo tinni yoketaivaa voovai mmikio rikioo Mmannasa Yoketaivaasidiri tii aataruuvaatama hama innasidiri tii aataruuvaatama arinaima too rikiaivai. Mmuai Mmannasa Yoketaivoonoo tinni yoketaivaa voovai mmikio rikioo ari vo kua vo kuayauvai hama tauraa rikiaiyauvaa tiivai. Mmuai Mmannasa Yoketaivoonoo tinni yoketaivaa voovai mmikio rikioo itaama ari vo kua vo kua tii kuaivaa oyaivaa arinaima rikioo gioonna kiaapuuya kooyaa kiaa

mmiivai.

¹¹ Mmuai Mmannasa Yoketaivoono ari yaata utiivaugiaataama itaama yaagueeqaivaata tinni yoketaivaatama voovai voovai duuyama reeti reeri mmikiai rikiada vo mmoori vo mmooriyyavaa itaama iikiaavai.

Mmuaa mmammavau kaayau vaatayauvai

vaiyauvaa roosiikiaunnaya ta variaunnanoo

¹² Vaidi voovai mmammaivo mmuaa mmam-mavai vaivai. Vaikio ivau kaayau airi airi vaatayauvai vaikiai ta taunnano mmuaa mmam-mavai vaivai. Itaama vaivaa roosiima Yisuu Kirisiiva varikiai innara ausa hanigieeraiya airi airi gioonma kiaapuya variaavai.

¹³ Mmuakaraama ta mmuakiaa Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama sikaunnaadiri yookaama kioo viteeraiyata kati mmamma dummuksiara ngiari yaata utiraivaugiaataama nuairaiyaatama ta Yisuu Kirisiinnara ta nnoori varada mmuaakaraiya variaunnano mmuaa Mmannasa Yoketaivoono tiiki varivai. Ta ausa hanigieera mmuakiaaya Mmannasa Yoketaivo tiiki suvuaivaara ta mmuaakaraiya variaunnanoo.

¹⁴ Vaidi voovai mmammaivau hama mmuaa vaatavai vaivai. Airi airi vaatayauvai vaivai.

¹⁵ Fai vaidiivaa yukuuvo hanigioo vaidivai roosiima varioo kua tioo tinara: Hama na yaakuval variauvaa hama na aa mmamma aavau variaunoo, tinaraivo itaa kua tiivaugiaataama hama mmammaivau pikiaivai. Homo ivau vaivai.

¹⁶ Fai vaidiivaa yaataivo hanigoo vaidivai roosiima varioo kua tioo tinara: Hama na avuvai variauvaara hama na aa mmamma aavau variaunoo, tinaraivo itaa kua tiivaugiataama hama mmammaivau pikiaivai. Homo ivau vaivai.

¹⁷ Fai vaidiivaa mmammaivo avuvai nnaasu vainno dee yaatavaadiri rikiaanarannee? Hameetaatainoo. Fai vaidiivaa mmammaivo yaatavai nnaasu vainno dee nnikivaadiri suudaivaa rikiaanarannee?

¹⁸ Hama itaama vainoo. Anutuuqo ari yaata utiivaugiataama vaidiivaa mmammaivaa mmuakiaa vaatayauvai mmuaavai mmuaavai mmarammaraama yapaivai.

¹⁹ Fai mmuaa vaatavai nnaasu yapa kino hama safuuma vaidiivaa mmammaivo vainaravai.

²⁰ Vaa ta taunnano kaayau vaataiyyauvo vaikio too mmammaivo mmuaa mmammavai vainoo.

²¹ Ivaara hama avuuvo hanigoo vaidivai roosiima varioo yaakuuvaata kua tioo tinara: Na nene nnaasu variauvo inna aikiooma variaunoo. Ni pikiaanee, tinaravai. Hama kieetaivo hanigoo vaidivai roosiima varioo yukuuvaitanaata kua tioo tinara: Na nene nnaasu variauvo inna aikiooma variaunoo. Ni pikiaatee, tinaravai.

²² Hama itaama vainoo. Ta yaata utuaunnano ti mmamma vo vaatayauvai muaraagai vaatayauvo hama vaira kuminainai fai ta hama variaaravai. Fai ta putuaaravai.

²³ Ta yaata utuaunnano ti mmammaiyauvunu vai vaataiyyauvo kumina vaatayauvai vaiyauvaara ta tuqinnama haitatuuda funnukakiaunnavai. Ti mmammaiyauvunu vai vaata vooyauvaara ti mmamma maisaira

vaataiyauvaa ta uyira rairaiyauvaa uyida raida hatauma kiaunnavai.

²⁴ Hama ti mmamma maisaira vaataiyauvo aikiooma kooyaa vaivai. Anutuuqo ariinoo ti mmammaiyyauvunu vai vaataiyauvaa safuuma yapa kiaikiai ta vooyauvaara maisaiyauvaivee kiaunnaiyauvaara Anutuuqo taikio yoketa vaatayauvai vaivai.

²⁵ Inna aikoo mmuakiaa vaataiyauvo mmuaa mmammavau vaiyauvo hama hannapabauma kioo mmarammaraama vaivai. Mmuakiaa vaatayauvai ngiariiyara ngiariiyara haitatuukiaavai.

²⁶ Vo vaata voovoono inna mmammaivau vaivoono inna nniitaraikio mmuakiaa vaatayauvai nniitaraivai. Vo vaata voovai inna mmammaivau vaivaara vaidiiya kua yoketaivaa kiaavo inna mmamma mmuakiaavai sirigaivai.

²⁷ Itaama vaikiai ngia mmuakiaaya Yisuu Kirisi-inna mmammavai roosiima varida mmuaa vaata mmuaa vaata mmammaivau vairaiyauvaa roosi-imavaariaanoo.

²⁸ Vaa ausa hanigieera gioonna kiaapuuya Anutuuqaara nuunakiaiya vaa Anutuuqo vo mmoori vo mmooriyyauvaa yaarummua kioo iya mmataama kieeravai. Mmuakiaa mmooriyyauvaa yaatareera mmooriivaa ivo tauraananaa kua varada nuairaiyannaadee mmataama kieeravai. Kava iya inanoo ivo forofetaiya mmataama kioo kava iya tammaana vitairaiya mmataama kieeravai. Nnaagiai ivo Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa iiraiya mmataama kioo nniitareeraiya tuqinneeraiya mmataama kioo

ngiari seenaiyara boo tida iya tasipama mmoori vareeraiya mmataama kioo gioonna kiaapuuyara haitatuuraiya mmataama kioo ngiari vo kua vo kua hama tauraa rikieeraiyauvakidiri tiraiya nnaagiai tuanaa mmataama kieeravai.

²⁹ Hama mmuakiaayaano kua varada nuairaya variaani hama mmuakiaayaano forofetaaya vari-aani hama mmuakiaayaano vitairaya variaavai. Hama mmuakiaayaano Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookaraiyauvaa iikiaani

³⁰ hama mmuakiaayaano nniitareeraiya tuqinneera yaagueeqaivaa varaani hama mmuakiaayaano ngiari vo kua vo kua hama tauraa rikieeraiyauvakidiri kiaani hama mmuakiaayaano itaa kua kiaa kuaiyauvaa oyaiyauvaa haniglia kooyaa kiaa mmiaavai.

³¹ Anutuuqo vo mmoori vo mmooriyyauvaa iikiateera tinniyyauvaa ngii miyuvaara ngii iikiata iikiatai yaataivaa utida variatee. Tauraananaa mmataama kiooduu yaatareera mmooriyyauvaa ngia iikiaaraivaara yaata utida variatee. Mmuakiaa mmooriyauvai itaama vaikiai nnaagiai mmuakiaa mmooriyauvai yaatareera aataruvvaa na ngii giao ngii minai rikiaatee.

13

Mmuduuya rira aataruuvvoono mmuakiaa aataruyauvai yaataraivai

¹ Fai na aikiooma ngiari voopinna voopin-naaya kua hama na tauraa rikiauyaувакидири arinaima tiee aangeraiya kuaivaatama na arinaima tiee mo na hama gioonna kiaapuuyara

mmuduuya rirama kino fai ni kuaivo giringa akuaivaa sabisaabi ruaivaa roosiima tioo subabaivaa sabisaabi ruaivaa akuaivaa roosiima tinaravai.

² Fai na forofetaiya iira aataruuvaugiataama iina ari vookaraama kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiee Anutuuqaa yaata tinniivaki hatauma vau kuaivaa na rikiee ivaudiri kiaa kookeera kua aataruuyauvaa na arinaima tee rikiee mo na hama gioonna kiaapuuyara mmuduuya rirama kiee fai na kumina tuanaavai varinaravai. Fai na taapiivaa tinara: Hayee oro voovau vakianeera tino rikioo Anutuuqo aikiooma iinaraivaara na kutaavaivee kiaa kiee mo na hama gioonna kiaapuuyara mmuduuya rirama kiee fai na kumina tuanaavai varinaravai.

³ Fai na nini mminnamminnaa mmuakiaayauvai gioonna kiaapuuya vakiaa mmiee ni mmammaivaa iya ikia mmuturuaaree kiaa ni tikiai na ee-oo tiee mo na hama gioonna kiaapuuyara mmuduuya rirama kiee fai na kuminaya itaama iinaravai.

⁴ Mmuduuya rira gioonna kiaapuovoono mmuaararaivaa too rikionnaata yaagueeqama varioo ari seenaiya tuqinnaivai. Ivo hama ari seenaiya uu aataruuyauvaa too tinoo: Niita ni varaatai aataruyaivaivee, tiivai. Hama ivo ariiyara mannaka tioo tinoo: Na vaidi nnoonnavavaivee, kiaa kioo iya aruoo varivai. Ivo aduooma hara kioo varivai.

⁵ Mmuduuya riraivoono hama vueennama kioo vo aataru vo aataruuvaa hatokoo hama ivo ariiyara nnaasu yaata utuoo ari mminnamminnaa mmuakiaayauvai puaisa utivai. Hama ivo makee

tikio nnannataivai. Tomedai mmooriivaa vaidi-
iya inna mmiaivaara hama ivo ivaara mmannam-
manna yaata utivai. Ivo ivaa pikioo taunnu ki-
avai.

⁶ Tomedaira aataruuyaara hama inna yoke-
taivai. Kua kutaa tira aataruuyaara inna yoke-
taivai.

⁷ Hama ivo iikio inna pirisaikio ivo
mmuduuya rira aataru yoketaivaa pikiaivai.
Mmannammanna ivo iinno nnaasu varivai.
Mmannammanna ivo Anutuuqaa kuaivaara
kutaavaivee kiaa kioo puaisa utivai. Ivo
mmannammanna yoketaama varinaraivaara
sirigainno varioo faannaivai. Mmuuararai
aataruovo innasi nnikio rikioonnaata hama ivo
muaraagama varivai. Ivo mmannammanna
yaagueeqama nnaasu varivai.

⁸ Mmuduuya rira aataruovo fai tupatupaa vain-
nonno hama inna taikeeraivootainaravai. Fai
forofetaiya ari vookaraama tira kua aataruovo
kiisama vainno taikaanaravai. Ngiari voop-
inna voopinnaaya kua hama tauraa rikieeraiyau-
vakinno tira aataruovo vainno fai taikaanaravai.
Ti tinniki vaira kuaiyauvo vainno fai taikaanara-
vai.

⁹ Ti tinniki vaira kuaiyauvo kiisakiangii vaikiai
Anutuuqaasidiri tii kuaivaa ta kiisa kiisama kiaa
mmiaunnaivaara ii aataru iyauvo fai taikaanara-
vai.

¹⁰ Fai yapooma eeyaaara kua kutaa ari
vookaraivo nnino rikioo aanna makee kua kiisa
kiisama ta rikiada kiaunnaivo fai taikaanaravai.

¹¹ Na nnaakaravai variaa suaivaki nnaakaraiya
tirayaama na tiravai. Nnaakaraiya yaata uti-

rayaama na yaata utiravai. Nnaakaraiya ausa vuatinniyyauvaki vau kuaifyauvaa iya rikioneema na rikieeravai. Vaa na nnaagiai yokeena vaidivai variee nnaakaraiya iira aataruuyauvaa na iiki-aiyauvaa vaa na pikiauvai.

¹² Aanna makee ta taurnnaiyauvaa pinumaivaki teerayaama ta kiisama taunnavai. Ii nnaagiai suai ivaki ta kooyaa Anutuuqaa vuatinniivaa teekio ivo ti vuatinniyyauvaa taanaravai. Aanna makee na rikiau kuaivaa kiisa kuavai nnaasu na rikiauvai. Anutuuqo arinaima ni taa taika kiaineema fai yapooma na arinaima inna tee mmuakiaa kuavai rikiaa taika kiaanaravai.

¹³ Taaravooma aataruuda aanna homo vainno fai tupatupaa vainaravai. Anutuuqaara kutaavaivee tira aataruuvootama Anutuuqaara faannaira aataruuvootama mmuduuya rira aataruuvootama vainoo. Ii taaravooma aataru ido vaikio mmuduuya rira aataruovoona taara aataruuvaitana yaataraivaivee.

14

*Mmannasa Yoketaivo kava vo mmoori vo
mmooriyyauvaa iikiateera tinniyyauvaa
iya mmiivai*

¹ Itaama vainai ngia mmuduuya ruaaraivaara yaagueeqama mmuduuya ruaaree kiaa kiada iiki-atee. Anutuuqo vo mmoori vo mmooriyyauvaa iikiateera tinniyyauvaa ngii miyuvaara ngii iikiata ikiatai yaataivaa utida nnaasu variatee. Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmiaara tinniivaa

varaaraivaara yaata utida ivaa varaara yaagueeqama iikiatee.

² Gioonna kiaapu voovoono ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri tiivoono hama gioonna kiaapuuyaata kua tiivai. Anutuuqaata nnaasu kua tiivai. Vaidiiya hama inna kuaivaa yopeema rikiaivaara Anutuuqaata nnaasu kua tiivai. Mmannasa Yoketaivoono inna mmanna-saivaa tasipaikio ivo hataumaki vai kuaivaa tiivai.

³ Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmiraivoono vaidiiyaata kua tiivai. Ivo Anutuuqaa kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mminai rikiada iya yaagueeqama variateeraivaara iyaata kua tiivai. Ivo iyaata yamaa kua yamaa kua tino iya ausaiyauvo yoketaakiaiveera iyaata kua tiivai.

⁴ Gioonna kiaapu voovoono ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri tiivoono ariiyara nnaasu itaama iivai. Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmiraivoono mmuakiaa vaa ausa hanigieerai-yara mmooriivaa iivai.

⁵ Mo ngia mmuakiaaya ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri kiaaraivaara na rikiauko inna yoketainoo. Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmaara tinniivaa ngia mmuakiaaya varaaraivaara na rikiauko pinaama yoketainoo. Vaidiivo Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmiivoono ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvaa tii vaidiivaa yaataraiivai. Vaa ngia mmuakiaaya ausa hanigia kiada ivaki variaiya rikiada yoketaama variateeraivaara fai vaidi voovoono ivaki varioo vaidi voovai ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaivakidiri tiivaa kuaivaa rikioo hanigia oyaivaa

kiaa mminaraivo inna yoketainoo. Fai hama haniglia oyaivaa kiaa mmii vaidiivo varino rikioo vaidiivo Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmiivoono ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaivakidiri tii vaidiivaa yaataraanaravai.

⁶ Ni seenayaso, ivaaraina na fai yapooma ngiisi vieena ari vo kua vo kuayauvai hama na tauraa rikiauyauvakidiri tinai fai ngia dataama arinaima rikiada yoketaama variaarannee? Ai hameetavee. Fai Anutuuqaa Mmannasaivoono ni giao ni mii kuaivaa na ngii giao ngii minai ngia ivaa arinaima rikiada fai yoketaama variaaravai. Fai Anutuuqaa tinniivau vaira kuaivaatama ngii giao ngii minai ngia arinaima rikiada fai yoketaama variaaravai.

⁷ Fai vaidiiya kumina mminnaa akua tiraiyauvaa siringaivaannee kafuraivaa koonnama rikiai dataama vaidiiya fai akuavaa arinaima rikiarannee? Hameetavee.

⁸ Fai noomaivaa koonnama puu puu tikiai dataama akuaivaa vaidiiya rikiada nuunaida rapiraivaara teerakiaarannee? Hameetavee.

⁹ Iava roosiima fai ngia ngiari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri tikiai dataama fai gioonna kiaapuuya ngii kuaiyauvaa oyaiyauvaa arinaima rikiaarannee? Fai hama arinaima rikiaravai. Fai ngii kua kiaiyauvo kuminaya viooraubiriinaravai.

¹⁰ Aa mmata aavau kaayau kua ari vookara ari vookaraiyuvo vainoo. Iyauvo hama sabi kuayauvai vaivai. Oyaiyuvo vaivai.

¹¹ Fai ari voopinnaa vaidi voovoono ari kua tuanaivaa hama na tauraa rikiauvakidiri tinai fai na oyaivaa hama arinaima rikieeraina na innara

tinara: Inna ari voopinaavaivee, tino rikoo ivo ni-iyara tinara: Inna ari voopinnaavaivee, tinaravai.

¹² Mo ivaara ngiingiiikiaatama rikiaatee. Mmannasa Yoketaivo ngii tasipaikiai vo mmoori vo mmooriivaa iira tinniivaa ngii varaataino Anutuuqo ngii minai varada gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya yaagueeqama variateeraivaara iyara mmooriivaa iikiatee.

¹³ Vaidi voovoono ari vo kua vo kua hama tau-raa rikiaiyauvakidiri tiivoono ari kua tii oyaivaa kooyaa haniglia kiaa mminara tinniivaa varaa-naraivaara Anutuuqaata kua tioo yaaku varaine.

¹⁴ Fai na yaaku varee ari vo kua vo kuaivakidiri Anutuuqaata kua tino rikoo ni mmannasaivoono yaaku varoo kua tino rikoo hama ni yaataivo ivo tii kuaivaa oyaivaa rikiaanaravai. Ni mmanna-saivo kati Anutuuqaata kua tinaravai.

¹⁵ Itaama vainai rikiee mo na dataama iinaran-nee? Fai ni mmannasaivo Anutuuqaata kua tioo varinai na nini yaata tinniivau vai kuaivaatama innaata kua tiee yaaku varaanaravai. Fai ni mmannasaivo kuaru tioo varinai na nini yaata tinniivau vai kuaruuyaatama na yaata utuee tinaravai.

¹⁶ Fai hama ngia rikieerama kikio ngii mman-nasaiyauvo nnaasu Anutuuqaata kua yoketaivaa tino mo fai dataama kuminäa vaidi voovoono ngia itaa kua kiaa kiada yaaku varaiivaara kua kutaavee tinarannee? Hama ivo ngii kuaivaa oyaivaa arinaima rikiaivaara hama ivo kua ku-taavee tinaravai.

¹⁷ Ngia Anutuuqaata kua yoketaivaa tida yoke-taama yaaku varaiivo fai aikiooma vaino mo hama

ivo arinaima rikiaivaara fai hama ivo Anutuuqaara yaagueeqainaravai.

¹⁸ Na ari vo kua vo kua hama tauraa rikiauyauvakidiri kiauvoono ngieeta itaama kiaiya na ngii yaatarauvai. Ivaara na Anutuuqaata kua yoke-tiavaa kiaunoo.

¹⁹ Itaama vaikiainnaata ngia Anutuuqaara nuunairaivaki nini tinniivakidiri kooyaa vai kua kii-saiyauvaa nnaasu na ngii giao ngii minai ngia arinaima rikiaaraivo inna na rikiauko ni yoketainoo. Ngia nuunairaivaki ari vo kua vo kuaivaa hama na tauraa rikiauvakidiri na kaayauma ngii giao ngii minai ngia hama arinaima rikiaaraivo inna na rikiauko hama ni yoketainoo.

²⁰ Ni seenayaso, ii kua ivaara sa nnaakaraiya tinni yaataiyauvaa roosiima varida yaata utuatee. Vaa yokeeda arinaima kua rikiaiya roosiima ngiingii yaata tinniyyauvakidiri arinaima rikiada variatee. Nnaakaraiya mminnamminnaa mai-saiyauvaara vueennama kiada yoketaama vari-aavai. Iya itaama variraivaa roosiima variatee. Sa iya tinniyyauvo kumimakaikiai variraiyauvaa roosiima variatee.

²¹ Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Udaangaivo tunoo:

Na aa gioonna kiaapu aayaata kua tinaravai.

Na ngiari vo kua vo kua tiraiya kiaa mminai iyaano ngiari kuaiyauvakidiri iya kiaa mmi-aaravai.

Kiaa mmikiai rikiada teedaata haunninniida hama iya rikiaataivaivee, tira-vai.

Kua fafaaraivoonoo itaa kua tiivai.

²² Mmannasa Yoketaivo vaidi voovai tasipaikio rikioo ivo ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakinidiri tii aataruuvaa Anutuuqo giaara ii aataru ivaa iivainnee? Vaa ausa hanigieeraiyara iivainnee? Ai hameetavee. Hama ausa hanigieeraiyaano Anutuuqo ari voookaraama variivaa kooyaa rikiaateeraivaara ivo iyara iivaivee. Mo Mmannasa Yoketaivoono vaidi voovai tasipaikio rikioo Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmii aataruuvaa Anutuuqo giaara iivainnee? Gioonna kiaapu hama ausa hanigieeraiyara iivainnee? Ai hameetavee. Vaa ausa hanigieeraiyara iivaivee.

²³ Itaama vainai fai ngia vaa ausa hanigieeraiya nuunaida mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakinidiri tikiai fai gioonna kiaapu ii aataru ivaara vueennakiaiyannee vara hama ausa hanigieeraiya ngii nuunaiyauvaki nmida fai iya ngiiyara yaata duunayavee kiaaravai.

²⁴ Fai ngia mmuakiaaya Anutuuqo tii kuaivaa tikio rikioo fai gioonna kiaapu hama ausa hanigieera voovoonaonnee vara kumimakama variii gioonna kiaapu voovoono ngii nuunaiyauvaki ngioo ngii kuaivaa rikioo ari mminnamminnaa maisaivo ariiki vaivaara arinaima rikiaanaravai.

²⁵ Ngia kua tikio rikioo hatauma ari yaata utii kuaivo kooyaa vaine ivaara rikioo kookainno ari ausa mmuduuyaivaa Anutuuqaa mmioo innara kooyaa kua tioo tinara: Kua kutaa Anutuuqo aavaki ngii tasipama varivaivee, tinaravai.

Anutuuqaara nuunairaiyauvaki mmuaanna

nnaakaraya variatee

26 Ni seenayaso, na itaa kua kiau kuaivaa oyavaa rikiaatee. Ngia Anutuuqaara nuunaira suaivaki ngiiqidiri vaidi voovoono kuaru voovai tikio vaidi voovoono kua vooyauvai kiaa mmikio vaidi voovoono Anutuuqo inna kiaa mmii kua vooyauvai kiaa mmikio vaidi voovoono ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri tikio voovoono ivo tii kuaiyauvaa oyaiyauvaa hanigia kiaa mmiivai. Gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya tuqinnama rikiada yaagueeqama variateeraivaara itaama iikiatee.

27 Fai ngia ari vo kua vo kua hama ngia tauraa rikiaiyauvakidiri kiaaree kiaa taaramannee taaravoomaano nnaasu kua kiatee. Mmuavai mmuaavai kua tikio gioonna kiaapu hanigia kiaa mmiraivoono kooyaa oyaivaa kiaa mmiaivee.

28 Fai hama kua hanigia kiaa mmira gioonna kiaapu voovoono varino too ari vo kua vo kua tiivoono sa kuaiyauvaa kooyaa kiaa kookieekiaivee. Mmanna yaataivaadiri nnaasu yaata utuoo Anutuuqaata kua kiaivee.

29 Taaramannee taaravoomaano Mmannasa Yoketaivo ngii tasipanai Anutuuqo tii kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee. Kiaa mmikiae rikiada variaiya kati yaata utida rikikio iya kua kiaiyauvo safuma kiaannee? Vara fanniima kiaannee?

30 Anutuuqo gioonna kiaapu voovai ngii nuunaivaki variivaa kua voovai kiaa mmino rikioo kua tinaree kiaa iino rikioo tauraa kua tiivo pikioo variaivee.

31 Mmuakiaaya tuqinnama rikiada yaagueeqama variateeraivaara ngia mmuakiaaya itaama

mmuaavai mmuaavai Mmannasa Yoketaivo ngii tasipanai Anutuuqo tii kuaivaa ngii kiatainai kiaa mmiaaravai.

³² Vaidi voovoono Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmiivo ari kua tiivaara tuqinnama haitatuunno safuuma kua kiaivee.

³³ Hama ta ruvirarauda varida kaayau kua kaayau kua tiraida mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada safuuma variaaraivaara Anutuuqo ti maavee tiravai.

Vaa ausa hanigieeraiya Anutuuqaara nuunama varira mmuakiaayauvaki iya iikiaaneema

³⁴ gioonnaiya Anutuuqaara nuunairaiyavaki sa kua tiraida kua seemuaa variatee. Sa kieetaya roosiima varida kua kiateera tii kuaivo Yutayaiya kua mmaanna tuuvaki vaivai. Itaa kua tiivaara iya kua seemuaa variatee.

³⁵ Vo kua voovai oyaivaara iya rikiaatainai rikidaa ngiari nnauyauvakidiri safuuma ngiari vaatiiya yaparakiatee. Anutuuqaara nuunairaiyauvaki gioonnaiya diitada kua tikio rikioo fai iya mmamma maisainaravai.

³⁶ Na itaa kua kiauvaa ngia ni kuaivaa hatokaannee? Ngia Koridiiya ngia yaata utuaavo Anutuuqaa kuaivo ngiikidiri nniivainnee? Ai hameetavee. Mo ngiisi nnaasu inna kuaivo kuaivainnee? Ai hameetavee.

³⁷ Fai ngiikidiri voovoono ariiyara yaata utuo tinara: Na Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmira vaidi-vaivee, kiaa kioo vara ivo tinara: Na Mmannasa Yoketaivoon ni tasipaikiai na ari vookarai mmooriivaa iikiauvaisee, tinaraivo na fafaara ree ngii giao ngii miau kuaivaa arinaima rikioo ivaara kutaa kuavaivee kiaivee. Ii kua ivaa

Udaanga Yisuu Kirisiiva mmuai kuaivaa ni giao ni mivai.

³⁸ Na fafaara ree ngii giao ngii miau kuaivaa gioonna kiaapu voovoono hama na rikiaanaravee tinai rikiada mmooka hanigia inna mmiatee.

³⁹ Ni seenayaso, ivaara Mmannasa Yoketaivo ngii tasipanai ngia Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa mmiaara aataruuvavaara ngii iikiata iikiatainai ikiatee. Mmannasa Yoketaivo vooya tasipanai ngiari vo kua vo kua hama tauraan rikiaiyauvakidiri kiaaraivaara sa iya ooqoo kiatee.

⁴⁰ Ngia Anutuuqaara nuunaira suaivaki tuqin-nama varida safuuma ikiatee.

15

Yisuu Kirisiiva kava diitoovaara Pauruuso tiravai

¹ Ni seenayaso, na nnaaru mmayaaya yoketaivaa ngii giao ngii miaaduu ngia rikiada puaisa utida yaagueeqama varuuvaara na keenaa ngii giao ngii minai rikiaatee.

² Ii mmayaaya yoketaa ivaan inna Yisuu Kirisi-inna mmayaaya yoketaavai na ngii giao ngii miravai. Fai ngia ivaan rikiada puaisa utida varikiokio Anutuuqo ngii vitoo yoketaivau yapaanaravai. Vara ngia ivaara kutaavaivee kiaa kiada puaisa utuunnee? Vara ngia ivaan utu fanniima kioon-nee?

³ Na tauraan rikiee puaisa utuaa kuaivo mmuakiaa kuavai yaatareeraivaa na ngii giao ngii miravai. Ii kua ivo Anutuuqaa yanaivaki vai kuavai rikiaatee. Yisuu Kirisiiva

ti mminnamminnaa maisaiyauvaara putiravai.
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno ivaara tiivai.

⁴ Ivo putuduu vaidiiya inna hau kiooduu taaravooma suaivaki Anutuuqo tuduu diiteeravai.
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno ivaara tiivai.

⁵ Ivo diitoo Petoroosaa avuuvau kooyaa diravai. Nnaagiai ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana avuuyauvunu kooyaa diravai.

⁶ Nnaagiai mmuuaa suaivaki gioonna kiaapu kaayau (500) inna nnaagiai nuairaiya inna too vooya vaa putiravai. Aanna vooya homo hara kiada variaanoo.

⁷ Iva Yakoopaa avuuvau kooyaa dioo nnaagiai ari kua varada nuaira vaidi aposoroo mmuakiaaya avuuyauvunu kooyaa diravai.

⁸ Nnaagiai tuanaa ivo ni avuuvauunnaata kooyaa dudu Mmannasaivo ari vookaraama ni hanigooduu na inna teeravai.

⁹ Mmuakiaa aposorooya ni yaataraani na iya aduooma variee kiisa vaidivai variaunoo. Vaa ausa hanigieera gioonna kiaapuuya na maisa mmooriivaa iya mmiee iya ruputuaivaara gioonna kiaapuuya niiyara kiaanoo: Kua varoo nuaira vaidi aposoroovaivee, kiaa kuaivo inna hama yoketaa kuavai kiaanoo.

¹⁰ Anutuuqo kati niiyara yoketaama yaata utiivaara na variauvoono aanna na variaunoo. Ivo kati niiyara yoketaama yaata utuuvo hama fanniiravai. Iiraivo vairavai. Na yaagueeqama kiee mmooriivaa varaivaara ni mmooriivo ngiari vo aposorooya mmooriyyauvaa yaatareeravai. Itaama vauduaata hama na nini yaagueeqayaara

iiravai. Anutuuqo kati niiyara yoketaama yaata utuduu inna yaagueeqayaara iiravai.

¹¹ Neenoo yaagueeqama mmoori vareeravainnee? Vara ngiari vo aposorooyaano yaagueeqama mmoori vareeravainnee? Sa ivaara yaata utuatee. Ta mmuakiaaya ii mmayaaya yoketaa ivaa ngii giao ngii miaannaduu ngia ivaa rikiada kutaavaivee tiravai.

Ta kava diitaaraivaara Pauruuso tiravai

¹² Yisuu Kirisiiva putudu Anutuuqo tuduu putuuvakidiri kava diitoovaara ta ngii giao ngii miaunnanoo. Ivaara aaniira ngiiikidiri vooyaano putuaiyara kiaanoo: Hama kava diitaaravaivee, kiaannee?

¹³ Iya itaa kua kiaa kuaivo kutaavai vaitiri. Hama Anutuuqo Yisuu Kirisiinna tuduu kava diitotirivee.

¹⁴ Kua kutaahama Yisuu Kirisiiva diitotiri. Ta ngii giao ngii miaanna kuaivo kuminayaa vaitiri. Ngia Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kuaivooota kuminayaa vaitirivee.

¹⁵ Mo vo kuavaata rikiaatee. Vaa ta Anutuuqaara kiaannanoo: Ivo tuduu Yisuu Kirisiiva putuuvakidiri kava diiteeravaivee, tiravai. Mo ivo hama diitotiri. Ta Anutuuqaara itaa kua kiaanna kuaivaa unnakuvai kiaannatirivee. Mo putuaiya hama kava diitaaravaivee kiaa kuaivo kutaavai vaitiri. Anutuuqo hama Yisuu Kirisiinna tuduu kava diitotirivee.

¹⁶ Anutuuqo tinai gioonna kiaapuuya diitaara kuaivo hama kutaavai vaitiri. Hama Anutuuqo Yisuu Kirisiinna tuduu kava diitotirivee.

17 Anutuuqo hama Yisuu Kirisiinna tuduu ditotiri. Ngia innara kutaavaivee kiaa kuaivo kuminayaa vaitiri. Ngia homo ngiingii mminnammina maisaiyauvaatama variaatirivee.

18 Anutuuqo hama Yisuu Kirisiinna tuduu ditotiri. Vaa ausa hanigia kiada Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada putuaiya ikia aakiaana vutirivee.

19 Ta Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada innara faannakiaunnanoo. Fai yapooma ta putuaaraiya hama Anutuuqo ti tinai ta kava diitaara kuaivo kutaavai vaitiri. Ta mmata aavau tete yoketaama variaaraivaara nnaasu yaata utida variaunnatiri. Inna aikioo gioonna kiaapuuya pinaama tiiyara raida boo tida kumimakayavee kiaatirivee.

20 Anutuuqo tuduu Yisuu Kirisiiva putuuvakidiri diitoovo inna kutaavai. Vaa ivo putuoo Anutuuqo tuduu tauraa tuanaa diiteeravaara tidaida mmuakiaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada putuaiya fai Anutuuqo tinai teeda kava diitaaravai.

21 Ari vo vaidi voovoono iiravaara tidaida gioonna kiaapuuya putiraivaa varaaravai. Ari vo vaidi voovoono iiravaara tidaida putiraivakidiri fai gioonna kiaapuuya kava diitaaravai.

22 Ataamo mmuakiaa gioonna kiaapuuya oyavio varuuvaara mmuakiaaya fai putuaaravai. Yisuu Kirisiiva gioonna kiaapuuyaki variivaara Anutuuqo tinai iya mmuakiaaya diitaaravai.

23 Innara diiteera aataruovo ataama vainoo. Vaa tauraa Yisuu Kirisiiva diiteeravai. Fai yapooma ivo tiinara suaivaki innara ausa hanigieeraiya fai diitaaravai.

24 Nnaagiai mmuakiaa mminnaayauvai fai taikaanaravai. Ii suai ivaki Yisuu Kirisiiva mmuakiaa kieetaiya ngiau aapuvaki variaiyaata mmata aavau variaiyaatama yaataroo mmuakiaa mmatayaa varida yaagueeqakiaiyaatama yaataraanaravai. Yaatara taika kioo mmuakiaa mminnaiyauvaara diraivaa ari Koonna Anutuuqaa mminaravai.

25 Yisuu Kirisiiva kieetavai itaama dinono Anutuuqo inna nnammutuaiya yaatara kino rikioo Yisuuvu fai iyaraatama mmannammanna dinaravai.

26 Nnaagiai tuanaa nnammutuaivoono inna putira aataruuvaa fai Anutuuqo tino eeyaara taika kiaanaravai.

27 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Vaa Anutuuqo tikio too ivo mmuakiaa mminnaayauvai yaataraivaivee, tiivai. Vaa ta rikiaunnano kooyaa vainoo. Kua fafaaraivo mmuakiaa mminnaayauvaara tii kuaivo hama Anutuuqaara tiivai. Ivaano tikio too Yisuu Kirisiiva mmuakiaa mminnaayauvai yaataraivai.

28 Nnaagiai Anutuuqo tino too Yisuu Kirisiiva mmuakiaa mminnaayauvaara dinara suaivaki ari Mmaapuuvo ariinoo ari dinaraiyauvaatama varoo Anutuuqaa mmemmaivaki kuanaravai. Anutuuqo vaa tikio too ivo mmuakiaa mminnaayauvai yaataraivaara fai ivo Anutuuqaa mmemmaivaki vino too Anutuuqoono kieetavai varioo mmuakiaa mminnaayauvaara dinaravai.

29 Gioonna kiaapu vooyaano vaa putuayara nnoori varada kiaanoo: Ta nnoori varakiai rikiada fai iya yoketaama variaaravee, kiaavai. Fai

kutaa tuanaa putuaiya hama kava diitakiai mo putuaiyara iya nnoori varaiya fai aaniivaara iiki-aarannee? Vooyaano kiaanoo: Anutuuqo tinai gioonna kiaapu putuaiya kava diitaaravaivee, kiaa aataruuvo hama kutaa vaitiri. Mo aaniivaara iya vaa putuaiyara nnoori varaatirinnee?

³⁰ Mo tee mo? Yisuu Kirisiiva putuoo kava diitoo kuaivo hama kutaa vaitiri. Mo aaniira ti mmaarau kua kiaa mmooriivaa mmuakiaa suai iikiaunnatirinnee?

³¹ Ni seenayaso, makemakee mmuakiaa suai iya ni ruputikiai na putinaraivaara yaata utuee vari-aunoo. Ngia ti Udaanga Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya variaivaara na yaata utuee ngiiiyara mannaka tiee itaa kua kiau kuaivo inna kutaavai vainoo.

³² Epesiisaa gioonna kiaapuuya fai mmararaa avaikarauya roosiima varuuya na iya tasipama variee mmooriivaa varaaduu maisamaisau aataruuyaavaa ni miravai. Na putino Anutuuqo tinai na kava diitaanara aataruuvo hama kutaa vaitiri. Nini variraivaara kuminaya na iya tasipama mmoori varaatirivee. Gioonna kiaapu kumimaka vooya kiaanoo: Ta turau putuaaraivaara kii ta aanna makee variaunnaivaara nnaasu yaata utida yeenna nneeda nnoori nneeda sirigakiaaravee, kiaavai. Anutuuqo tinai vaa putuaiya kava diitaara aataruuvo hama kutaa vaitiri. Inna aikioo na gioonna kiaapu itaa kua kiaiya kuaivaara kutaavaivee kiautirivee.

³³ Itaa kua kiaiya iida ngii unnakua kiaarain-noo. Fai ngia kumimakama variaiya tasipama makemakee varikiai iyaano ngii safuuma vari-

raivaa iikio maisainaravai.

³⁴ Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaata ngiingii tinni kumimakaiyauvaatama pikiada safu yaata tinniyyauvaa varada variatee. Ngiikidiri hama vooyaano Anutuuqaa arinaima teeda rikiaavai. Ngia mmamma maisakiateeraivaara na itaa kua kiaunoo.

Anutuuqo tinai ta ari vookarai mmammavai varaaravaivee

³⁵ Gioonna kiaapu voovoono fai tinara: Dataama putuaiya fai kava diitaarannee? Diitada datai mmammavai varaarannee? tinaravai.

³⁶ Mo a itaa kua kiannaikua a yaata duunakuavee. Uruuvaa a utu kiaannaivo nnabaivaa pikioo karaasa kaanaivaa varoo urivai.

³⁷ A uru vuiitaivaannee vara uru ari vookaraivaa utuanna suaivaki hama mmuyai apa yipi ruaavai utuannavai. Mmanna uruuvaa nnaasu nuiinaama kiee utuannavai.

³⁸ Anutuuqoono tikio uruuyauvakidiri ari vookara ari vookaraama urivai. Uruuyauvakidiri mmuaavai mmuaavai ngiari kaanaiyauvo safuma urivai.

³⁹ Mmatayaa varira mminnaiyauvo hama mmuaakarai mmammavai varaavai. Vaidiyya ngiari vookarai [SB7]mmammavai varaani fayaiya ngiari vookarai mmammavai [SB9]varaani ngiaasukuaiya ngiari vookarai mmammavai varaani tavauya ngiari vookarai mmammavai varaavai.

⁴⁰ Ngiau aapu vai mminnaiyauvo vaikio matayaa vai mminnaiyauvootama vaivai. Ngiau aapu vai mminnaiyauvaa fafaaraiyauvo ari

vookaraama vaikio mmatayaa vai mminnaiyauvaa fafaaraiyauvo ari vookaraiyauvai vaivai.

41 Suaivaa mmeekiaivo 'ari vookaraama taikio kuraagaivaa mmeekiaivo ari vookaraama taikio aakiapuaiyauvaa mmeekiaiyauvo ari vookaraama taivai. Aakiapuua vooyauvai mmeekiaiyauvo ari vookaraama taikio vooyauvai mmeekiaiyauvo ari vookaraama taivai.

42 Itaama vaseema vaidi putuaiya diitaara mmmamaiyauvo ari vookaraivai vaivai. Vaa putuaiya kava diitaaraivo ataama vainoo. Mmatana hau kieera suaivaki raubiriira nnabaivo nnaasu vaivai. Anutuuqo tino kava diitaanara suaivaki ari vookarai mmamma hama yopeema taikaanaraivo diitaanaravai.

43 Mmatana hau kieera suaivaki nnabaivo muaraagainno maisaivai. Anutuuqo tino kava diitaanara suaivaki fai yaagueeqai yoketaa mmammavai varoo diitaanaravai.

44 Mmatana hau kieera suaivaki mmatayaa diaa mmamma mmuyaivai vaivai. Anutuuqo tino kava diitaanara suaivaki Anutuuqaa Mmannasaivo varira mmamma ari vookaraivaa varoo diitaanaraivo vaivai. Mmatayaa diaa mmamma mmuyaivo vaikio rikioo Anutuuqaa Mmannasaivo varira mmamma ari vookaraivootama vaivai.

45 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Tauraa uu vaidiivaa Ataamaa Anutuuqo iima kiooduu avuuvaa too diitoo kororavaivee, tiivai. Mmannasa Yoketaivo innaki varuu vaidiivo nnaagiai tuuvoono tupatupaa variraivaa ti mmivai.

46 Mmatayaa varira mmammaivonnaadee

tauraa vaikio Anutuuqaa Mmannasaivo varira mmamma ari voookaraivo nnaagiai vaivai.

47 Anutuuqo tauraa uu vaidiivaa Ataamaa mmataivaadiri iiravai. Nnaagiai tuu vaidiivoono ngiau aapuuvakidiri tiiravai.

48 Gioonna kiaapu mmatayaiya mmataivaadiri iima kioo vaidiivaa roosiiya variaavai. Ngiau aapu variaiya ngiau aapuuvakidiri tuu vaidiivaa roosiiya variaavai.

49 Ta mmatayaa variaunnaiya mmataivaadiri iima kioo vaidiivaa mmammaivaa roosuuvaa varada variaunnaneema ta ngiau aapuuvakidiri tuu vaidiivaa mmammaivaa varada variaaravai.

50 Ni seenayaso, na itaa kua kiau kuaivaa oyaivo ataama vainoo. Mmatayaa diaa mmamma mmuyaivo hama yopeema Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki kuanaravai. Mmamma mmuyaivo uudainno raubiriiraivo hama yopeema tupatupaa variraivaa varaanaravai.

51 Na hatauma kiaa kua voovai ngii giaa ngii minai rikiaatee. Ta mmuakiaaya hama putuaaravai. Mo Anutuuqo tinai fai ta mmuakiaaya hanigiada ari voookarai mmammavai varaaravai.

52 Nnaagiai noomaivo akua tinai rikiada avu tapuurayaama akiairainai ta hanigiada ari voookarai mmammavai varaaravai. Fai ii nooma ivo akua tino Anutuuqo tinai vaa putuaiya tupatupaa varira mmammaivaa varada diitakiai ta homo mmatayaa variaunnaiya hanigiada ari voookarai mmammavai varaaravai.

53 Mmatayaa diaa mmamma mmuyaivo uudainno raubiriiraivo hanigoo tupatupaa varira mmammaivaa varaivee. Homo mmatayaa

varii mmamma mmuyaivo hanigoo arivookarai
mmammaivaa varaiivee.

⁵⁴ Vaa putuaiya tupatupaa varira mmammaivaa varakiai homo mmatayaa varaiiya hanigiada ari voorkarai mmammavai vareera suaivaki Anutuuqaa kua fafaaraivaki vai kuaivaa kaanaivo kooyaa vainaravai. Kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapuuya putira aataruuvaa Anutuuqo vaa ruga kioo yaatara taika kiaivaivee, tiivai.

⁵⁵ Kua fafaara voovai vainno putira aataruuvaa varaa tinoo:

Mo putiraivo deevau
i yaagueeqaivo vainnee?
Mo putiraivo deevau
a nniitareeraivaa mmira yaagueeqaivo vainnee?

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

⁵⁶ Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa hama yopeema ta iikiaunnaivaara ta mminnamminnaa maisaiyauvaa varaunnavaai. Ta mminnamminnaa maisaiyauvaa varaunnavaara irisaivaa ta putuaunnavai.

⁵⁷ Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva putuuvaara ta putira aataruuvaa yaataraunnavai. Ivaara ta Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaunnavai.

⁵⁸ Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, ta putira aataruuvaa yaataraunnaivaara Yisuunna aataruuvaa puaisa utida sa vo aataru voodaa kuaaraivaara yaata utuatee. Mmuakiaa suai mmannammannaa ti Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaara nnaasu yaata tu kiada vaida iikiatee. Vaa ngia rikiaavai. Ngia inna

mmooriivaa varaivaa hama kuminayaa varaavai.
Ivaaraida mmuakiaa suai mmannammanna iida
nnaasu variatee.

16

*Koridii variaiya ausa hanigieera vooyani
sikauyauvaa yapeeravai*

¹ Anutuuqaa gioonna kiaapu Yutayaa mmataivau varaiyani ngia sikauyauvaa yapa kiada kati iya mmiaaree kiaa kuaivaara aanna na tinai rikiaatee. Garatiaa mmataivaki Anutuuqaara mmarammaraama nuunakiaiyya na kiaa mmiaa kuaivaa ngieeta ivaa iikiatee.

² Ngia mmuaavai mmuaavai mmoori varada irisai varaa sikauyauvaa yaarida yaata utida nnoonnama varaiya nnoonnama voovau yapaatee. Kiisama varaiya kiisama voovau yapaatee. Ngia Yutayaiya mmiaara sikauyauvo raubiriivoora mmuaa Sudaqa mmuaa Sudaqa ngii sikau vooyauvai itaama yapaatee. Fai ngia itaama mmuaanaa yapa kikiai na ngiisi vira suaivaki hama ngia ni miaara yaata utuaaravai. Fai vaa ngia teerama kiaiyauvaa kati ni miaaravai.

³ Fai na ngiisi viee ngia mmataama kiaa vaidiyyara na yanaa voovai fafaarama kiee ivaata Yerusareema varaiyani sikauyauvatama iya mminai teeda varada oto Yerusareema varaiya mmiaaravai.

⁴ Fai ngia yaata utida rikikio ngii yoketainai ee-oo tikiai na vinai iya ni tasipama kuaaravai.

Pauruuso ari kuanara aataruuvaara tiravai

5 Na Maketoniaa mmataivau kuanaree tiee fai tauraa viee ivaki variaiya tee nnaagiai ngiiisi kuanaravai.

6 Fai na ngiiisi viee kiisama vootama ngii tasipama varinaravai. Fai variee teeno nuanu mmummuoono vati rinai rikiee hokobama ngii tasipama varinaravai. Na variee fai yapooma vo yoosinna voovaki na kuanara iinai fai ngia niyyara yoketaikiai na kuanaravai.

7 Hama na kiisama ngii tasipama ni variataivai. Na hokoba suai ngii tasipama ni variataivai. Fai ni Udaangaivoono tinaina na hokoba suai ngii tasipama varinaravai.

8 Na Epesiisa aavaki varieenana fai yapooma Yutayaiya buusa nneera suaivaa nnutuuvo Pedikoosa suaivo nninai tee na ivaa taa kiee kuanaravai.

9 Aavaki na variee tauko iira vai mmooriivaa Udaanga Anutuuqo kooyaa ni vitaikiai na tauko vaivaara na vootama hokobama aavaki varinaravai. Mo ni nnammutuuya kaayau variaaniaata na aavaki varinaravai.

10 Mo fai yapooma Timotiiva ngiiisi nninai rikida ngia innara yoketaakiatee. Ivo ni roosima Udaanga Anutuuqaa mmooriivaa varaivaara ngia innara tuqinnaatee.

11 Sa vaidi voovoono innara nniki rakainno kumina vaidivaivee kiaivee. Fai yapooma ivo kava vara ranoo niisi nninaraivaara ngia innara yoketaikio rikioo ivo ari kuanaree tii aataruuvau ausa nuufa tasipama kuaivee. Ivo ari seena vaidi ausa hanigieeraiyatama kava niisi vara ranada ngiaaraivaara na iyara faannakiaunoo.

12 Mo na ti seena vaidi Aporoonnaraata ngii giao ngii minai rikiaatee. Ari seena vaidi ausa hanigieeraiyatama ngiisi kuaiveera na makee makee inna titaaduu yaata utu kioo nnaasu vairavai. Aanna makee hama ivo kuataama vainoo. Fai yapooma ivo vira suaivo kooyaa vaino rikioo kuanaravai.

Pauruuso nnaagiai kuaivaa tiravai

13 Ngiengie variaaraivaara tuqinnama haitatuukiatee. Ngia Anutuuqaara kutaavaivee kiaivaa puaisakama utuatee. Ngia vaidiya varida yaagueeqama variatee.

14 Ngia mmuakiaa aataru mmoorivai varaaree kiaa mmuduuya riraivaa tasipama varaatee.

15 Ni seenayaso, vaa ngia rikiaavai. Akaiya mmataivau variaa vaidi Sitipanaasaata ari nnauvaki variaiyatama tauraa toosa hara ausa hanigieeravai. Ausa haniglia kiada Anutuuqaa gioonna kiaapuuyara pinaama mmoori vareeravai. Ni seenayaso, na yamaa kua yamaa kuaivaa yaagueeqama ngii giao ngii minai rikiaatee.

16 Iya roosiikiaiyyata iya tasipama mmoori vareeraiyyatama iikiaivaugiataama iikiatee.

17 Sitipanaaso Potunataava Akayakaavainna vaa niisi ngiaivaara ni yoketainoo. Ngia hama niisi ngiaara aataruuvootaikiai iya niisi ngiaivaara ni yoketainoo.

18 Iya ngii tasipama variaavo ngii ausaiyauvo yoketaineema iya ni tasipama variaavo ni ausaivo yoketainoo. Itaama iikiaa vaidiyyara kua yoke-taivaa kiatee.

¹⁹ Asiaa mmataivau variaiya Anutuuqaara mmarammaraama nuunakiaiya ngiiyara yaata utida boo kiaavai. Akuiraaya Pirisikauyaatama ngiari nnauvaki Anutuuqaara nuunakiaiyaatama ngiari ausa mmuduuyaiuvaa ngii mida ngiiyara boo kiaavai. Udaanga Yisuu Kirisiiva iyakiaata tiikiaatama variivaara iya itaama yaata utida kiaavai.

²⁰ Aavakinnaa vaa ausa hanigiaiyaatama ngiiyara yaata utida boo kiaavai. Ngiingiiyara ngiingiiyara yoketaida ngiingii yaaku rumisiatee.

²¹ Nini yaakukidiri aa na rau kua aavaa taatee. Na Pauruusoono ngiiyara yaata utuee boo kiaunoo.

²² Fai gioonna kiaapu voovoono hama Udaanga Yisuu Kirisiinnara mmuduuya rino Anutuuqotino maisama variaivee. Udaanga-o, tуммуане.

²³ Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo ngii tasipama vakiaivee.

²⁴ Ngia Yisuu Kirisiinna tasipama variaiya ni mmuduuya riraivo ngii mmuakiaaya tasipama vakiaivee.

**Karaasa Yeena Rau Kioo Kuaivovée
The New Testament in the Waffa Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Waffa long Niugini**

copyright © 1975 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Waffa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 31 Aug 2023

4da5455c-4c87-58ee-a650-bb37acea5bca